

Denna globala trendanalys är ett diskussionsunderlag och en tjänstemanna-produkt framtagen av Kansliet för strategisk analys. Analysen utgör inte formell UD- eller RK-politik. Texten är avsedd att informera och stimulera till vidare diskussion kring ett antal centrala globala trender och hur Europa och Sverige kan komma att påverkas av dessa. Analysen riktar sig i första hand till politiska ledningar och seniora tjänstemän i Regeringskansliet, men även till allmänheten som ett led i offentlig diplomati.

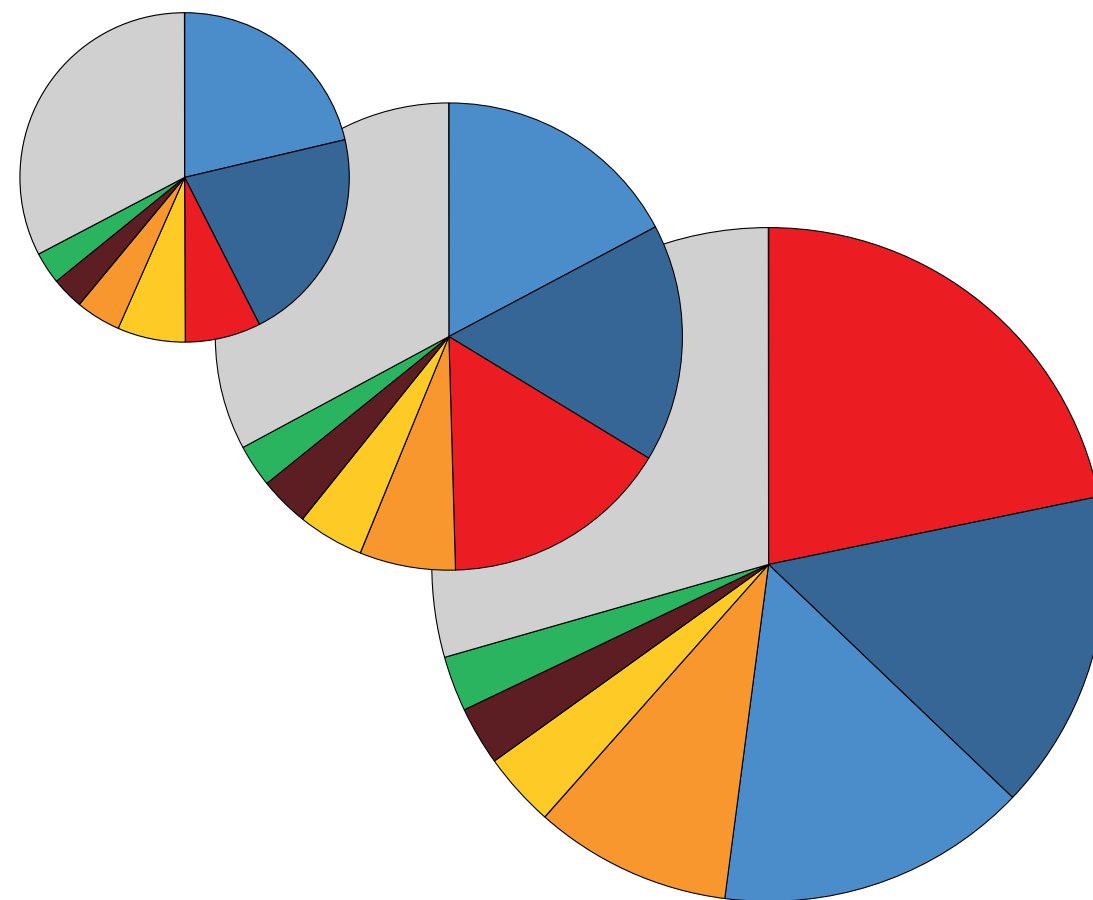
Kansliet för strategisk analys är en RK-gemensam funktion som arbetar med långsiktiga analyser ur ett strategiskt och säkerhetspolitiskt perspektiv. Kansliet har samordningsansvar i Regeringskansliet för 2030-frågorna. Kansliet arbetar som en RK-intern tankesmedja och ligger administrativt under UD.

Hela kansliet har varit delaktigt i framtagandet och utformningen av denna rapport. Rikard Bengtsson har varit redaktör och sammanhållande.

Kansliet leds av HC Hagman och består av Karl-Olof Andersson, Alexander Atarodi, Rikard Bengtsson, Jerker Hellström, Patrik Jotun, Maria Koliopanou, Sara Lönberg, Claudia Olsson och Michael Sulusi.

Strategiska trender i globalt perspektiv 2025: en helt annan värld?

Kansliet för strategisk analys

Förord

I tider av snabb internationell händelseutveckling och uppblussande säkerhetspolitiska oroshärdar är det lätt att bländas av det politiskt omedelbara och akuta. Samtidigt är det då som behovet är som störst av att se långsiktigt och försöka förstå de mer strukturella förändringsprocesser som pågår i världen och som påverkar oss.

Allt pekar på att vi är mitt uppe i genuint geostrategiskt omvälvande förändringar. USA och Europa tappar i relativa termer och Kina, och till del Indien och övriga Asien, blir alltmer tongivande. Den globala medelklassen mångfaldigas och teknologi accelererar förändringen, och till del utjämnar tidigare gap. Detta är tektoniska skiften och förändringarna är viktiga att förstå och hantera. I en globaliserad värld där ekonomier och säkerhetsintressen är alltmer sammanflätade får den enes oro, utsläpp eller agerande snabbt konsekvenser för den andre. På samma sätt är ett lands innovationsförmåga, konkurrenskraft, tillväxt, interna sammanhållning och miljö intimt kopplad till omvärlden.

Även om utsikterna för Europa och gårdagens internationella ordning är mindre ljusa är det ett faktum att global fattigdom krymper, individens makt ökar och nya marknader och möjligheter stiger fram. Det blir en bättre och mer inkluderande värld för många, om än en värld med större orättvisor och skörheter.

Sverige ligger, i förhållande till övriga Europa, bättre till enligt de allra flesta parametrar. Mycket talar för att Sverige har ovanligt goda förutsättningar att följa, förstå och forma sin egen framtid.

Denna rapport syftar till att främja diskussion kring de mest centrala globala trenderna. Den är framtagen av Kansliet för strategisk analys och även om många svenska och internationella experter har kommenterat och hjälpt oss bedöma trenderna, är de åsikter som förs fram endast kansliets egna.

HC Hagman

Chef, Kansliet för strategisk analys, november 2014

Innehållsförteckning			
Sammanfattning	5		
1. Inledning – ett mått av ödmjukhet	9		
1.1 Analysens syfte	10		
2. Globala trender – dåtid, nutid och bedömd framtid	11		
2.1 Makroekonomiska förskjutningar – allt går i samma riktning, men med olika hastighet	11		
2.1.1 Nya ekonomiska realiteter – Asien tar täten	11		
2.1.2 Försvarekonomiska förskjutningar, i samma riktning	14		
2.1.3 Fattigdomen fortsätter att minska – extrem fattigdom borta 2025?	15		
2.1.4 Västståndsökningen ger ökade klyftor, såväl inom som mellan länder	17		
2.2 Ny teknologi – den mest omvälvande utvecklingen	17		
2.2.1 Beräkningskraftens exponentiella utveckling	18		
2.2.2 Robotik, artificiell intelligens och det automatiserade samhället	19		
2.2.3 Digitaliseringens omfördelningseffekter	20		
2.2.4 Exponentiella trender	22		
2.3 Utbildning, forskning och innovation – investeringar för morgondagen	22		
2.3.1 Minskande gap – utbildning till allt fler	22		
2.3.2 Forskning och utveckling – förskjutning till Kina; många andra missar tåget	24		
2.3.3 Kraftig ökning av patent och innovationer – men EU halkar efter	25		
2.4 Ökad ekonomisk interdependens – för mycket eller för lite?	27		
2.4.1 Specialisering av produktion och en alltmer avancerad flödes-ekonomi	27		
		2.4.2 Handelsutvecklingen – förändrat innehåll, förändrad geografi	28
		2.4.3 Kapital- och investeringsflöden ökar	32
		2.5 Energi, råvaror och mineraler – nya vindar?	34
		2.5.1 Efterfrågeutvecklingen – konsumtionen av energi förskjuts österut	34
		2.5.2 Den globala energimixen i förändring	36
		2.5.3 Skifferrevolutionen – "game changer" för världen eller bara för USA?	38
		2.5.4 Råvaror och mineraler – Kina i fokus	39
		2.6 Klimat, vatten och mat – räcker det för alla?	40
		2.6.1 Klimatförändringarna i centrum för framtida utmaningar och möjligheter	40
		2.6.2 Vatten – bristvara och strategisk resurs	42
		2.6.3 Livsmedelsförsörjningen	43
		2.7 Urbanisering och migration – folk i rörelse	44
		2.7.1 Urbanisering och demografi – möjligheter och utmaningar	45
		2.7.2 Globalt viktiga städer	46
		2.7.3 Globala migrationsmönster i förändring	47
		2.7.4 Förändrad folkhälsa och nya hälsoteknologiska förutsättningar	48
		3. Trendimplikationer – individ, stat, internationellt system	50
		3.1 Individen i centrum – digitala möjligheter och global utjämning	50
		3.2 Det sociala kontraktet utmanas – utanförskap och konkurrens	51
		3.3 Staten 2025 – gamla förväntningar, nya roller	52
		3.4 Internationella relationer – parallella universum?	54
		3.5 Global politisk ordning i ny skepnad – multilateralismens fall och nya polariteter	55

4. Konsekvenser för de viktigaste strategiska aktörerna	58
4.1 Ständig och omvälvande förändring	58
4.2 Strategiskt aktörskap – mer än pengar och vapen	59
4.3 Kinesisk inrikespolitik är global säkerhetspolitik	60
4.4 Ryska inhemska utmaningar är Europas huvudvärk, men också världens	62
4.5 USA – fortsatt tongivande men med betydande utmaningar	63
5. Strategiska konsekvenser för Europa och Sverige	65
5.1 Europa som aktör i en globaliserad värld	65
5.1.1 <i>De europeiska förutsättningarna utmanas</i>	65
5.1.2 <i>Säkerhetspolitiska beroenden och internationell ordning</i>	68
5.1.3 <i>Europeisk integration: Dynamik, sammanhållning och öppna frågor</i>	69
5.2 Sverige: I europeiseringens och globaliseringens centrum?	70
5.3 Strategisk balansräkning	72

Sammanfattning

Om ett decennium kommer världen att se dramatiskt annorlunda ut i viktiga avseenden – spännande, skrämmande och lockande på samma gång. Vad innebär det för Europa och Sverige?

Den värld vi lever i håller på att förändras fundamentalt, inte minst bortom Europas och Sveriges gränser. Samtidigt är förändringarna av avgörande betydelse för Europas och Sveriges välfärd och säkerhet. Vi identifierar sju centrala trendkomplex – aspekter av globaliseringen – som tillsammans fångar en stor del av den process vi är del av: makroekonomiska förskjutningar, teknologisk utveckling, minskande gap vad gäller utbildning och forskning, ökad ekonomisk interdependens, förändringar i det globala energilandskapet, föränderliga förutsättningar avseende klimat, vatten och mat, samt urbanisering. Dessa trender har olika dynamik, berör olika länder och aktörgrupper på olika sätt och griper in i varandra för att antingen förstärka eller motverka varandra. Sammantaget pekar de sju trenderna mot en i många avseenden rejält annorlunda värld 2025 jämfört med i dag.

Geoekonomiskt ser vi en tyngdpunktsförskjutning mot Asien som tillsammans med urbanisering och digitalisering skapar ekonomisk omfördelning, klimatmässiga utmaningar och nya förutsättningar för politiskt beslutsfattande och maktutövande. Väst tappar alltmer sin tongivande roll i den globala världsrorden och dagens institutioner är inte nödvändigtvis optimerade för den värld eller de behov som finns 2025.

Förändringarna i Asien, och till del i Afrika, är så stora att de kommer att prägla även Europa och alltmer den globala utvecklingen. Miljarder människor har på en generation lyfts ur fattigdom, den globala medelklassen växer dramatiskt och aktörer och marknader vävs samman i alltmer avancerade ömsesidiga beroendeförhållanden. Samtidigt blir världen skörare och enskilda stater får svårare att skydda sig mot globala skeenden. Globaliseringens baksida innebär att en ekonomisk, klimatologisk eller säkerhetspolitisk kris på andra sidan jorden mycket snabbare kostar tillväxt, jobb och trygghet här hemma. Global interdependens och specialisering ökar, vilket främjar effektivitet, handel och internationella investeringar och har en stabiliserande verkan. Men även här finns en baksida: en tvist mellan exempelvis Kina och Japan eller med USA kan få långtgående, smärtsamma och oväntade konsekvenser. I ett 2025-perspektiv är den risken inte försumbar. Den viktigaste strategiska relationen de närmaste decennierna kommer utan jämförelse att vara den amerikansk-kinesiska – och det gäller i nästan alla frågor. Hur den relationen utvecklas sätter mycket av ramarna för Europas och Sveriges situation.

Mycket talar för att 2025 är Indien världens folkrikaste land, urbaniseringen fortsätter, och Kinas ekonomi, i nominella termer, är i jämnhöjd med eller till och med större än USA:s. Asien är övervägande urbant och vi har 36 megastäder i världen, varav huvuddelen i Asien. Kina är den viktigaste handelspartnern för ännu fler av världens länder, är världsledande inom en ökande mängd industrier (redan i dag gäller det för exempelvis bilar, solpaneler och elektronik), och söker fler patent och utbildar, med råge, fler högskolestudenter än något annat land. Samtidigt har Kina stora utmaningar såväl inrikespolitiskt som socioekonomiskt och miljömässigt. Relationerna med grannländerna, och även med USA och Europa, fortsätter att begränsas av en grundläggande brist på ömsesidigt förtroende.

Flera viktiga länder i Asien och Afrika brottas med betydande interna spänningar och osäkerheter. I en globaliserad och ekonomiskt interdependent värld kommer vi att känna av dessa störningar allt tydligare. Afrika består av allt för många stater med låg produktivitet, hög korruption och för få investeringar i infrastruktur, utbildning, friheter, liberalisering och diversifiering av ekonomierna (likheterna med Ryssland är slående). Samtidigt kommer flera av Afrikas ekonomier att växa dramatiskt, liksom att den ekonomiska tillväxten blir hög i flera råvaruproducerande länder. Tillväxt och ökad handel kommer dock inte alla samhällsgrupper till del och inkomstskillnaderna kommer att bestå eller öka i många samhällen. Konsekvensen är att kontinenten som helhet underpresterar i förhållande till sin potential. Sannolikt kommer detta att fortsätta under lång tid framöver.

Stora delar av Mellanöstern och Nordafrika präglas av auktoritära regimer, fragmenterade stater, monoekonomier och omfattande ekonomiska, sociala, etniska och religiösa spänningar, för att inte tala om allmänt svåra och dåliga grannrelationer. Det finns inga tecken på en stabil och harmonisk region 2025. Tvärt om, med klimatförändringar och resursstress finns det en risk att utmaningarna kommer att fortsätta att överskugga regionens potential även om medelklassen ökar och energipriser är höga. Allt pekar på att MENA 2025 kommer vara betydligt mer oroligt än idag, med betydande konsekvenser för migration och integration.

Samtidigt kan det bli besvärligt när globalt viktiga länder som Kina, Indien, Indonesien, Nigeria, Brasilien och Ryssland har fundamentalt andra utgångspunkter och avvikande åsikter när det gäller värden, normer och standarder. Den multilaterala ordning som vuxit fram det senaste halvsekle utmanas i grunden och internationella institutioners effektivitet ifrågasätts alltmer, trots att det är nu vi behöver internationellt samarbete som mest.

Europa – och Sverige – berörs i väsentliga avseenden av dessa förändringar. Den europeiska andelen av globala handelsflöden och investeringar minskar och väst kommer inte på samma sätt som tidigare att sätta dagordningen på global nivå. Delar av EU brottas med låg produktivitet; den demografiska utvecklingen är utmanande. Men EU och dess medlemsländer är utan jämförelse världens största givare av utvecklingsbistånd, och vårt demokratiska styrelseskick ger normativ tyngd i stora delar av världen. Möjligen är den stora ljuspunkten teknologi och innovation. Även på teknologisidan har EU förvisso tappat en del konkurrenskraft när kinesiska företag blir allt mer globala, men Europa – och inte minst Nordeuropa – kommer 2025 sannolikt fortfarande att ligga i topp när det gäller innovation, entreprenörskap och kreativitet.

Teknologiutvecklingen och digitaliseringen är globala utjämningsfaktorer som bland annat ger möjlighet för mer avancerade utvecklingsländer att utvecklas snabbare och på annat sätt än konventionell industrialisering och modernisering. Nya energikällor och nya former för lagring och transport av energi – och framför allt brett utnyttjande av sådan teknologi – ligger troligen bortom 2025; när dessa realiserar kommer vi att se nästa kvalitativa skifte i utvecklingen. Med det sagt är det inte sannolikt att den nu pågående teknologiutvecklingen i sig ger upphov till stora skiften mellan stater; snarare kommer vi att se tydligare skiljelinjer inom stater mellan de som får full del av utvecklingen och övriga. Teknologi förändrar våra samhällen, hur vi arbetar, umgås och ser på omvärlden – en värld som har färre gränser, som ger ökad individuell frihet, och som främjar nya former av gemenskap och identifikation. Staten utmanas som politisk organiseringsform, samtidigt som individens makt att påverka sin egen livssituation ökar. Frågan är om dagens institutioner, fora och organisationsstrukturer är lika dynamiska som den omvärld vi lever i.

1. Inledning – ett mått av ödmjukhet

Vi kan inte se framtiden med samma tydlighet som vi observerar det förflutna. Men vi kan kisa och känna igen vissa stora konturer och det är bättre än att bara förlita sig på tro, hopp och önsketänkande.

Det är ett faktum att världen, Europa och Sverige kommer att se annorlunda ut om tio år. Frågan är hur mycket, på vilka sätt, hur vi påverkas av det och vad vi kan göra åt det. I förhållande till hur världen såg ut för tio år sedan, kommer det till stora delar att vara en helt annan värld 2025. Det är frestande att extrapolera de centrala trender vi har sett de senaste tio åren, men det enda vi vet med säkerhet är att den förutsägelsen kommer att vara fel. Istället får observationer om det gångna tjäna som utgångspunkt för att belysa komplexiteten i de omvärldsförändringar vi befinner oss i och kommer att möta framöver.

Världen vi lever i förändras ständigt, och om något med större hastighet än förr, mycket tack vare globalisering och ny teknologi. Vi kommer också att överraskas längs vägen. Vem hade för tio år sedan kunnat förutspå sociala mediers roll, Arabvåren, IS, Fukushima, den ryska annekteringen av Krim eller framför allt de globala implikationerna av Lehman Brothers fall och eurokrisen? Det var då inte heller många som vågade förutspå att Japans ekonomi skulle passeras först av Kina och sedan av Indien, eller att Kina nu går om USA som världens största ekonomi. Hur många hade trott att EU:s andel av globala inkommande direktinvesteringar skulle sjunka från 50 % till knappt 20 % mellan år 2000 och 2013 eller att Kina nu har fler patentansökningar och beviljade patent än EU-området? Det är lätt att slita ut eller devalvera begrepp som paradigmskifte och systemchock.

Vissa trender kan bedömas med relativt hög säkerhet. Demografi, infrastruktur, utbildning och FoU-trender är tämligen förutsägbara i ett tioårsperspektiv. Klimatförändringar och ökad volatilitet i vädret tror vi också att vi kan se framför oss. Handelstrender liksom globala beroendeförhållanden avseende energi och råvaror är relativt stabila (även om skifferrevolutionen i USA inte fanns på kartan för tio år sedan). Nationella institutioner och normer, inklusive demokrati och grundläggande fri- och rättigheter, samt korruptionstrender är än mer trögrörliga och i det flesta fall krävs det stora nationella eller regionala chocker för att ändra dessa trender.

Däremot kan exempelvis internationella relationer och hotperceptioner, nationella agendor och ambitioner, och inrikespolitiska utvecklingar och prioriteringar svänga snabbt och är därmed mer oförutsägbara. Men när större ekonomier, med betydande militära förmågor, nationalism och osäkerheter hamnar i konflikt, då kan även trögrörliga globala trender förskjutas. I andra fall krävs det närmast kataklysmiska händelser, såsom pandemier, antibiotikaresistens eller

oväntade klimatförändringar av extrema proportioner, för att knäcka exempelvis demografiska trender. Med andra ord, i ett tioårsperspektiv kommer en del aspekter att likna dagens läge, medan andra områden kommer att förändras fundamentalt (inklusive överraskningsmoment bortom vår fantasi). Morgondagens "normalläge" kommer att se annorlunda ut än dagens, på ont och gott.

1.1 Analysens syfte

Till skillnad från de flesta andra strategiska framtidsanalyser runt om i världen riktar sig denna primärt till den svenska politiska sfären och Regeringskansliet. Perspektivet, som ligger bortom två mandatperioder, syftar till att identifiera frågor och trender som ligger på eller just bortom horisonten och att identifiera hur de kan påverka Sverige och Europa. Denna analys är inte preskriptiv eller policyinriktande. Den har målet att stimulera intern och extern debatt och att främja strategisk framsyn inom Regeringskansliet.

Trendanalysen har tagit betydande intryck från större framtidsanalyser inom ramen för bland annat FN, IMF, Världsbanken. Därutöver har ett brett spektrum av analyser använts, allt från officiella institut i Washington, Moskva, Peking, Canberra, New Delhi och Pretoria till tankesmedjor, banker och andra företag. Huvudsakligen har internationella källor använts, bland annat för att tillföra annorlunda och kanske nya perspektiv. Genomgående har inställningen varit kritisk granskning med ett mått av hälsosam skepticism avseende förutsägbarhet och trovärdighet. Konsekvensanalysen har tagits fram med hjälp av dussintals diskussioner med fack- och regionexperter, främst inom Regeringskansliet, men också på myndigheter och med internationella partners. Men sammanvägt är upplägget och bedömningarna subjektiva och återspeglar bara Kansliet för strategisk analys perspektiv. Målet är inte att pricka rätt, hitta alla möjligheter eller varna för alla kriser. Målet är att peka på vissa stora trender och möjliga konsekvenser samt att engagera och stimulera till diskussion.

2. Globala trender – dåtid, nutid och bedömd framtid

Den värld vi lever i håller på att fundamentalt förändras, inte minst bortom Europas och Sveriges gränser. Samtidigt är förändringarna av avgörande betydelse för Europas och Sveriges välfärd och säkerhet. Vi identifierar sju centrala trender – aspekter av globaliseringen – som tillsammans fångar en stor del av den förändringsprocess vi är del av: makroekonomiska förskjutningar, teknologisk utveckling, utbildning och forskning, ekonomisk interdependens, energi, klimat-vatten-mat samt urbanisering och migration. Dessa trender har olika dynamik, berör olika länder och aktörgrupper på olika sätt och griper in i varandra för att antingen förstärka eller motverka varandra. Sammantaget pekar de sju trenderna mot en i många avseenden rejält annorlunda värld 2025 jämfört med i dag. Geoekonomiskt ser vi en tyngdpunktsförskjutning mot Asien som tillsammans med inte minst urbanisering och digitalisering skapar ekonomisk omfördelning, klimatomständigheter och nya förutsättningar för politiskt beslutsfattande och maktutövande. Väst tappar sin tongivande roll i den globala världsordningen och dagens institutioner är inte nödvändigtvis optimerade för den värld eller de behov som finns 2025.

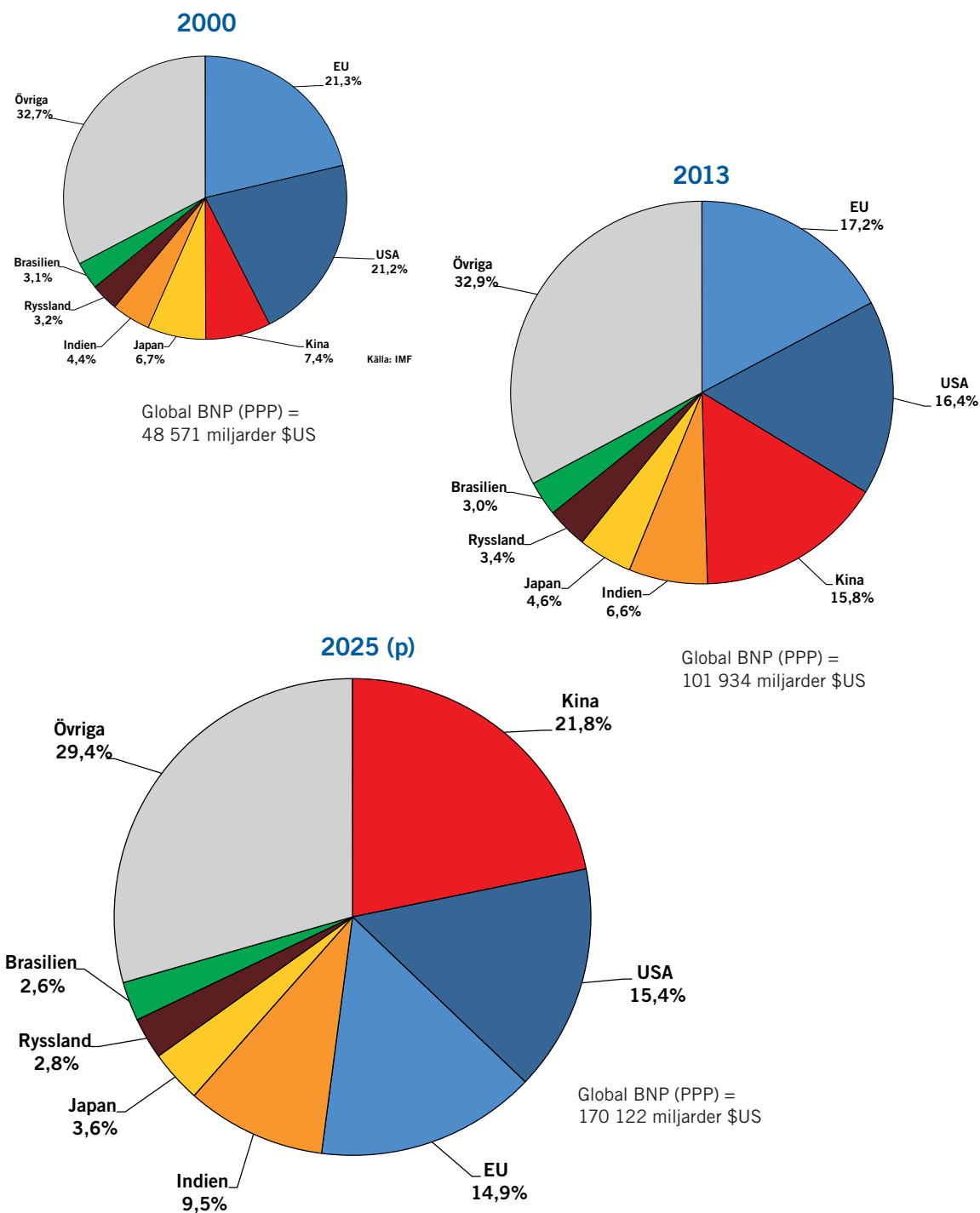
2.1 Makroekonomiska förskjutningar – allt går i samma riktning, men med olika hastighet

Den globala ekonomiska utvecklingen präglas av tre relaterade trender – makroekonomisk förskjutning i riktning mot, men också inom, Asien; global välståndsökning i form av minskad fattigdom och en ökande medelklass; samt bestående eller ökande ekonomiska välståndsskillnader.

2.1.1 Nya ekonomiska realiteter – Asien tar täten

Asiens ökande betydelse i den globala politiska ekonomin är en av de mest grundläggande och snabba förändringarna sedan millennieskiftet. Asiens andel av global BNP har ökat från 31,9 % 2000 till 42,6 % 2013 (i köpkraftsjusterade termer – *purchasing power parity*, PPP). Enligt den senaste prognosen från Internationella valutafonden (IMF) kommer Asiens andel att ligga runt 47 % 2019. 2025 kommer Asiens sammanlagda BNP att överstiga hälften av världens totala BNP (i PPP-termer), samtidigt som regionen då har cirka 59 % av världens befolkning (FN).

Andel av global bruttonationalprodukt BNP (i %)

Källa: IMF för perioden 2000-2013, samt prognos till 2019. SA:s prognos från 2019 till 2025 baserad på material från bl.a. IMF, EIU och Världsbanken.

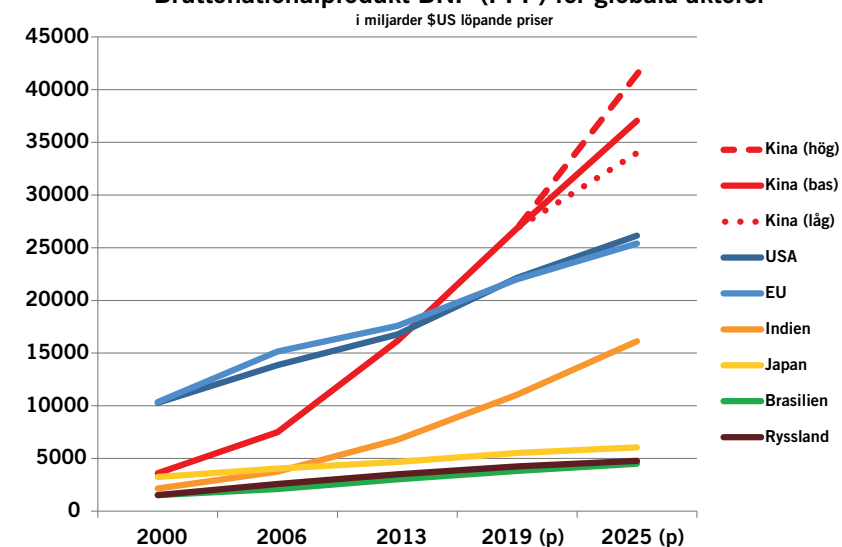
Not 1: Kinas årliga tillväxt mellan 2019-2025 (bas) = 5,5 % genomsnittlig tillväxt.

Not 2: BNP (PPP) i miljarder \$US löpande priser.

Kinas (dramatiska men nu avsakande) ekonomiska framväxt är den enskilt viktigaste förändringsfaktorn. Som andel av global BNP stod Kina 2013 för närmare 12,8 % (i nominella termer), att jämföra med 4,2 % vid millennieskiftet. Under samma tidsperiod har EU:s andel minskat från 26,3 % till 23,5 %, och USA:s andel minskat från 30,8 % till 22,7 %. I köpkraftsjusterade PPP-termer är Kinas framväxt än mer slående – Kinas andel av global BNP under 2013 var 15,8 %, jämfört med 16,4 % för USA och 17,2 % för EU. Enligt IMF passerar Kina EU som världens största ekonomi under 2015 och USA redan under 2014 och kan 2025 omfatta 21-23 % av världens ekonomi i PPP-termer. Ett flertal faktorer (demografi, kostnadsutveckling, ekonomisk profil) gör att många bedömare menar att Kinas ekonomi efter 2025 kommer att växa långsammare än tidigare (redan i dag är ökningstakten avsevärt lägre än den 10-procentiga årliga tillväxt som präglade de senaste tre decennierna). Tillsammans med andra länders snabbare expansion gör detta att Kinas globala andel kan förväntas växa i en långsammare takt än tidigare.

Utöver Kinas monumentala framväxt är en andra principiell förändring i Asien det ändrade storleksförhållandet mellan Japan och Indien. I nominella termer är den indiska ekonomin ungefär 40 % av den japanska, men i PPP-termer har Indien nu passerat Japan (Indiens globala andel 2013 var 6,6 % jämfört med Japans 4,6 %). Med utgångspunkt i konventionella tillväxtprognoser för de två länderna kommer gapet dem emellan att öka i ett 2025-perspektiv; baserat på IMF:s PPP-siffror kan Indiens ekonomi då vara nästan tre gånger större än Japans (9,6 %) som Japans (3,6 %).

Bruttonationalprodukt BNP (PPP) för globala aktörer

Källa: IMF för perioden 2000-2013, samt prognos till 2019. SA:s prognos från 2019 till 2025 baserad på material från bl.a. IMF, EIU och Världsbanken.

Not: Kinas årliga tillväxt mellan 2019-2025 (bas) = 5,5%, Kina (hög) = 7,5%, Kina (låg) = 4,0%.

2.1.2 Försvarsekonomiska förskjutningar, i samma riktning

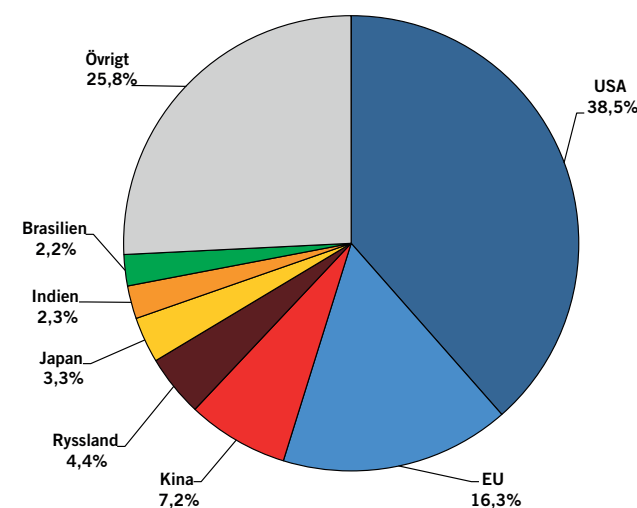
Trender kring försvarsbudgetar, satsning på militära förmågor och resulterande militärstrategiskt inflytande förändras förhållandevis långsamt. Det är tidskrävande att bygga upp en militär förmåga och gammal förmåga finns kvar under relativt lång tid, även när den inte längre vidareutvecklas. Icke desto mindre märks de makroekonomiska förskjutningarna även på det försvarsekonomiska området. Kina satsar relativt liten andel av sin BNP på militär förmåga (1,24 % 2013, att jämföra med 1,83 % 2000, enligt International Institute for Strategic Studies (IISS), men på grund av den dramatiska ekonomiska tillväxten har försvarssatsningarna i absoluta tal ökat markant (från 15 till 112 miljarder USD under perioden 2000-2013), och kommer att fortsätta växa under överskådlig framtid. Det kan noteras att Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) räknar annorlunda och har siffror som är 50 % högre, men trenden är densamma.

Även om USA:s försvarssatsningar successivt sjunker och dess internationella militära engagemang minskar är och förblir USA utan jämförelse världens största militärmakt, med en försvarsbudget på 600 miljarder USD för 2013, vilket motsvarar 38,5 % av världens samlade försvarsutgifter (ungefär samma andel som vid millennieskiftet). Kinas andel av de samlade utgifterna har vuxit från 1,8 % till 7,2 % under samma tidsperiod; Rysslands från 3,6 % till 4,4 % (IISS). Den ryska upprustningen till trots är den ryska försvarsbudgeten numera endast drygt hälften så stor som den kinesiska. I ett europeiskt perspektiv kan det vara värt att notera att EU-ländernas samlade försvarssatsningar 2013 uppgick till 254 miljarder USD, det vill säga knappt hälften av den amerikanska budgeten, men dubbelt den kinesiska och fyrdubbelt den ryska. Men på grund av bland annat långtgående överlappningar och dubbleringar av vapensystem, interoperabilitetsproblem och bristande politisk vilja motsvarar insatsen inte militärstrategiskt inflytande.

Försvarsutgifter i miljarder \$US (Källa: IISS)			
	2000	2006	2013
USA	300	559	600
EU	133	210	254
Kina	15	35	112
Ryssland	29	25	68
Japan	46	41	51
Indien	16	22	36
Brasilien	10	16	35
Världen	812	1 298	1 558

Trots Kinas stora militära satsningar kommer landet inte att ha hunnit bygga upp en global militär förmåga till 2025 – men väl en kraftfull regional förmåga som kan börja matcha den amerikanska i det kinesiska närområdet. Det militärpolitiska förhållandet mellan Kina och USA – utvecklingen av vilket utgör den enskilt viktigaste säkerhetspolitiska parametern till 2025, och även därefter – vilar på komplex grund. Kinesiska ambitioner och intressen gör tillsammans med amerikanska alliansförpliktelser att Kina och USA är konkurrenter i delar av Stillaohavsområdet. Samtidigt är Kina under lång tid framöver beroende av amerikansk global närvaro (inte minst kring Persiska viken och Latinamerika) för att skydda strategiskt viktiga transportvägar för såväl varuhandel som energiimport.

Andel av världens försvarsutgifter 2013 (Källa: IISS)

2.1.3 Fattigdomen fortsätter att minska – extrem fattigdom borta 2025?

FN:s millenniemål om att halvera andelen människor som lever i extrem fattigdom (definierat som mindre än 1,25 USD per dag) till 2015 (jämfört med 1990 års nivå) uppnåddes 2010, det vill säga fem år före utsatt tid (FN). 700 miljoner människor hade då lyfts ur extrem fattigdom, medan 1,2 miljarder fortfarande befinner sig i detta tillstånd. Det relaterade målet om att halvera andelen undernärda till 2015 jämfört med 1990 är enligt FN inom räckhåll. Fortfarande är dock var åttonde människa – bortåt 900 miljoner – undernärdd. Liksom vad gäller ekonomiska tyngdpunktsförskjutningar är det på fattigdomsområdet nödvändigt att notera att de regionala skillnaderna är stora och även här är de största förändringarna fokuserade på Asien. Hundratals miljoner kineser har rest sig

ur fattigdom, och Sydostasien är den första region att nå hungersmålet före utsatt tid. Ur ett 2025-perspektiv kan antas att eftersom utvecklingsprocesser (liksom millenniemålen) hänger samman och ofta är ömsesidigt förstärkande respektive försvagade/försvårade finns det anledning att vara försiktigt optimistisk på global nivå. Samtidigt måste man understryka de olika regionala förutsättningar som redan råder och som således sannolikt accentueras till 2025.

Framväxten av en ökande medelklass är delvis förknippad med fattigdomsminskningen. I sig är medelklassens dramatiska ökning en av vår tids största globala förändringar. Enligt FN kan den globala medelklassen (definierad som hushåll som spenderar mellan 10 och 100 \$US per dag) förväntas öka dramatiskt de kommande åren och 2022 beräknas fler ingå i medelklassen än vara fattiga. Konsultföretaget KPMG beräknar att den globala medelklassen utvecklas från 1,8 miljarder människor 2009 till 4,9 miljarder 2030. Även på detta område är de regionala skillnaderna slående – av den globala ökningen på knappt 3,2 miljarder beräknas hela 2,7 miljarder återfinnas i Asien.

Återigen hamnar Kina i blickfånget – med en BNP/capita som har fyrdubblats mellan 2000 och 2013 är många kineser i ett helt annat ekonomiskt läge än tidigare. Samtidigt befinner man sig nu på en utvecklingsnivå (i PPP-termer) som många ekonomer anser utmanande, i form av den så kallade *middle income trap*, då man inte längre kan konkurrera med låglöneproduktion utan måste ställa om ekonomin till mer avancerad produktion, forskning, utveckling, finansiering liksom ökad konsumtion. För Kinas del pågår denna process sedan en tid tillbaka och dess BNP genereras numera till något större del av produktion av tjänster än av industriproduktion (vilket ger en ny arbetsfördelning gentemot låglöneländer i Asien), men hur väl denna omställning lyckas blir avgörande för Kinas och Asiens, och därmed världens, utveckling.

Biståndsfrågan är relaterad till frågan om fattigdomsutvecklingen. I volymer sett är EU (medlemsländer och institutioner) världens utan jämförelse största biståndsgivare (cirka hälften av allt utvecklingsbistånd kommer från EU, följt av USA med cirka en femtedel och Japan med cirka 7 % (2013), en dramatisk minskning från en global andel på cirka 22 % år 2000 (EU respektive USA har ökat sina andelar med ett par procentenheter jämfört med millennieskiftet). Det är värt att notera att antalet officiella biståndsgivare blir alltfler, såväl inom som utanför OECD:s DAC-krets (Development Assistance Committee), en trend som kan förväntas öka. Frågan är vad ökningen av icke-demokratier bland världens biståndsgivare på sikt innebär.

Det mellanstatliga biståndet är enbart en del av transfereringarna till utvecklingsländerna. Officiellt registrerade remitteringar från migranter till sina ursprungsländer ökar i förhållande till biståndsvolymen och uppgår numera till ungefär 3,5 gånger volymen för biståndet för 2013 – cirka 166 miljarder USD i

bistånd jämfört med cirka 414 miljarder USD i remitteringar (OECD; Migration Policy Institute (MPI)). I sammanhanget kan också nämnas att flödet av utländska direktinvesteringar till utvecklingsländerna är ungefär dubbelt så stort som remitteringsflödet.

2.1.4 Västlandsökningen ger ökade klyftor, såväl inom som mellan länder

Den globala västlandsökningen är en i grunden positiv trend som kan förväntas fortsätta i det här aktuella tidsperspektivet. Men globaliseringen ger samtidigt omfördelningseffekter såväl mellan som inom länder – ojämlikheten inom länder minskar således inte nödvändigtvis på grund av den globala västlandsökningen. Tvärtom ökar klyftorna i en hel del länder, inte minst i de länder som på ett generellt plan gynnas av globaliseringen och fattigdomsutvecklingen. Hur detta spelas ut det närmaste decenniet är en öppen fråga av central relevans för frågor om social sammanhållning och fungerande samhällen, och på grund av globala beroendeförhållanden således av vikt även för Europa och Sverige. Den konventionella bilden att under processer av snabb ekonomisk utveckling ökar normalt klyftorna för att sedan minska utmanas av ny forskning; det finns ingen automatik i detta förhållande utan är en effekt av politiska val i respektive nationellt fall. Det kan vara värt att notera att inkomstskillnaderna har fallit i Kina från toppnoteringen 2008 och är nu tillbaka på samma nivåer som vid millennieskiftet. Däremot är förmögenhetsskillnaderna större än någonsin, vilket konsoliderar sociala klasskillnader. I ett 2025-perspektiv blir frågan om hur dessa skillnader tolereras avgörande för den sociala stabiliteten. Även för västvärldens mogna ekonomier är frågan central – efter decennier av minskande inkomstskillnader ökar klyftorna igen, vilket även här kan ge långsiktiga sociala effekter.

2.2 Ny teknologi – den mest omvälvande utvecklingen

Flera teknologiska trender är närmast exponentiella och kommer sannolikt att få dramatiska konsekvenser för staters och individers sammankoppling, produktivitet, effektivitet, tillväxt och sysselsättning 2025. Kommunikations-, digitaliserings- och uppkopplingsnivån gör att miljarder människor kommer att kunna tala, handla och dela kunskap med varandra på ett sätt som aldrig tidigare varit möjligt.

För tio år sedan fanns 500 miljoner uppkopplade Internetenheter. I dag, 2014, är siffran uppe i åtta miljarder. 2025 kommer siffran troligen att överskrida 50 miljarder enheter och stora delar av vårt samhälle är då digitalt aktiverade. Redan i dag har två tredjedelar av världens befolkning en eller flera mobiltelefoner och nästan två miljarder människor har en smartphone. Den globala

normen, även i de lägre ekonomiska skikten, kommer inom kort att vara både mobil och uppkopplad. Därutöver blir fysiska varor digitala tjänster – digitala plattformar internationaliserar och effektiviserar tjänster genom att slopa mellan-händer och matcha efterfrågan och utbud på ett mer effektivt sätt och traditionell produktion effektiviserar genom digitaliseringen.

2.2.1 Beräkningskraftens exponentiella utveckling

Utvecklingen inom beräkningskraft och uppkoppling medför omfattande förändringar i samhället framför allt genom möjligheterna att samla in, tolka och tillämpa data. Tillverkning förbättras, autonoma tekniska system som självständigt kan lösa vissa problem och utföra vissa uppgifter utvecklas liksom artificiell intelligens och medicinteknikens möjligheter fördjupas. Vi förväntar oss betydande samhälleliga produktivitetsökningar genom denna utveckling.

Bedömningen är att utvecklingen av beräkningskraften fortsätter att följa Moore's lag, det vill säga en fördubbling av beräkningskraften var 18:e månad. Därutöver är det ovisst hur stor effekt exempelvis kvantdatorer samt neuron-näten får inom den aktuella tidshorizonten. I dag ser vi en explosionsartad generering av data där sensorer, kameror, betalningar, digital kommunikation och i stort sett varje rörelse och steg vi tar bidrar till en ökad datamängd (användargenererad data).

För att illustrera denna trend kan nämnas att det i dag finns en ackumulerad producerad volym av omkring fyra Zettabytes (triljarder byte) av information lagrad i the World Wide Web. Denna utveckling är spektakulär; cirka 90 % av all data producerad under mänsklighetens historia har tillkommit under de senaste åren två åren. Och utveckling följer, med stor sannolikhet, en exponentiell kurva.

All denna så kallade *Big Data* definieras utifrån den exponentiellt accelererande hastigheten på volymökningen, komplexiteten och variationen av data. I data som genereras finns ny information som inte har kunnat upptäckas tidigare eller som helt enkelt inte existerat. Det är ovisst hur denna data kommer att kunna användas 2025, men mycket talar för att det kan få betydande effekt på hur uppkopplade samhällen (som kommer att utgöra huvuddelen av jordens befolkning) producerar, administrerar, söker, säljer och köper.

Potentialen för *Big Data*, särskilt i kombination med andra teknologier, är i dag svår att greppa. Men det är möjligt att exempelvis mänskligt beslutsfattande kommer att understödjas av kombinationen stora datavolymer och automatiserade algoritmer, vilket skulle kunna främja individers, företags, organisationers och

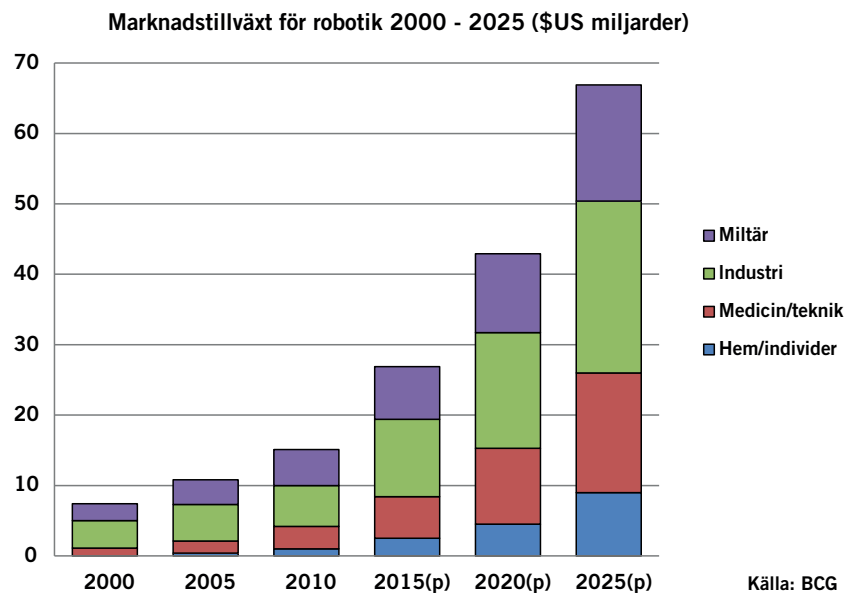
samhällens effektivitet, kreativitet och problemlösning. Samtidigt väcks sannolikt flera utmaningar, inte minst avseende säkerhetsrisker (nätattacker, brottslighet och cyberterrorism) och sårbarheter samt personlig integritet och etik. Ägarskap och förvaltning av data kommer att ställa nya krav på regelverk för kontroll av den strategiska tillgång som användargenererad data utgör. Utifrån ett säkerhetspolitiskt perspektiv kommer stora delar av denna teknologi vara lika tillgänglig för såväl individer och företag som stater (av olika slag); vare sig algoritm- och kryptoexperten är terrorist, brottsling, marknadsförare eller statstjänsteman, och oberoende av vilket land expertisen kommer ifrån.

Stater kommer sannolikt att få allt svårare att övervaka, kontrollera och styra den digitala sfären. De totalitära regimer som försöker att gå denna väg, måste balansera sitt kontrollbehov gentemot effektivitet och ekonomisk styrka i den digitala sfären. Som en konsekvens får totalitära stater svårt att följa med i den internationella konkurrensen.

2.2.2 Robotik, artificiell intelligens och det automatiserade samhället

Robotar (såväl fysiska som i digital form) får en allt större roll i högutvecklade länder, framför allt som en konsekvens av förbättringar inom trådlös kommunikation, artificiell intelligens och sensorteknik. 2025 har allt fler uppgifter automatiserats, i synnerhet sådana som inte kräver alltför komplext överläggande med många beslutsparametrar utan som utförs metodiskt och upprepade gånger. Robotiken blir alltmer avancerad inom industrin och i såväl tjänstesektorn som enskilda hushåll i högutvecklade länder gör robotar nu entré. Bland exemplen kan nämnas undervisningsrobotar i skolor i Sydkorea och robotar som matar, lyfter och underhåller inom äldreården i Japan. Även finansiella robotar ökar i omfattning och komplexitet. Denna utveckling kan initialt medföra minskad sysselsättning då automatiseringens utveckling går snabbare än skapandet av nya arbetstillfällen. Samtidigt uppstår efterfrågan på arbetskraft inom nya yrkeskategorier (exempelvis drönarpiloter, telekirurger, hälsonavigatörer, spelifieringsexperten), vilket visar på behovet av kompetensutveckling och omställning av utbildningssektorn.

Den autonoma robotiken möjliggör förarlösa bilar, ubåtar, fartyg och drönare. På sikt ökar säkerheten i trafiken då den mänskliga faktorn reduceras och fordonen bättre kan kalibrera säkra rutter och navigering. Teknologin har också potential att ha en signifikant inverkan på transporteffektivitet och därmed utsläpp. I dag är förarlösa bilar en vanligt förekommande syn i flera delstater i USA och robotstyrda lastbilskonvojer och fartyg är under försök. I förlängningen, och möjligen i flera delar av världen, kan tekniken komma att påverka flera yrkeskårer såsom taxi- och lastbilschaufförer, tågpersonal och fartygsbesättningar.

Förändringar inom informationsteknik, robotik och materialutveckling effektiviserar redan i dag produktionsprocesser; vi förväntar oss ett avsevärt större genomslag till 2025. Additiv tillverkning (ofta kallad 3D-printing) är ett av de mest framträdande exemplen på denna förändring. Teknologin är i många delar redan mogen; under det kommande decenniet är det högst sannolikt att teknologin får reell industriell betydelse inom ett flertal sektorer. För producenter innebär det att tröskeln för marknadstillträde blir lägre och att man kan minska tiden till marknadsintroduktion av nya produkter genom snabbt tillverkade prototyper. Även produktionskostnader kan minskas med mindre spill och snabbare reparation samtidigt som även monteringskostnader kan reduceras då produkter kan tillverkas färdigmonterade med minskade lagerkostnader till följd. För konsumenter kan tekniken innebära lägre kostnader och ytterligare individanpassade varor; ur ett globalt utvecklingsperspektiv kan teknologin innebära lägre miljöpåverkan och mer effektivt utnyttjande av naturresurser. Det är sällan en enskild teknologi revolutionerar, utan istället är det hur dessa kombineras som leder till samhällsomvälvande förändringar.

2.2.3 Digitaliseringens omfördelningseffekter

De teknologiska framsteg som vi har sett de senaste decennierna och som just nu håller på att förändra världen vad gäller såväl produktionsmetoder som vad som produceras, leder tillsammans till att världsekonomin förändras mot en mer digitalt driven ekonomi, där högre effektivitet i produktion av varor och tjänster kan uppnås med lägre insatser.

De nya teknologierna leder primärt till fyra viktiga förändringar:

1. Digitala tjänster upptar en allt större andel av ekonomin (på de fysiska varornas bekostnad), och kräver mindre arbetskraft och mindre kapital än traditionell industri.
2. Digitala plattformar, marknadsplatser och användargenererad data effektiviserar handel och distribution av varor och tjänster, vilket minskar behovet av arbetskraft inom handelssektorn.
3. Traditionell varuproduktion effektiviseras (genom automatisering, 3D-printing och annan teknik) och behovet av lågutbildad, billig arbetskraft minskar.
4. Även många avancerade tjänster automatiseras vilket leder till en minskad efterfrågan även på högutbildad arbetskraft inom vissa områden, men samtidigt högre efterfrågan inom digitala processer som understödjer artificiell intelligens och robotik.

Det blir allt svårare för stater att agera kraftfullt inom och kontrollera den digitala sektorn. Resultatet för den globala ekonomin är att fördelarna ökar för de länder som har goda utbildningssystem, god infrastruktur för kommunikationer (IT, transport och handel). Det är främst de redan rika länderna (OECD) samt de som är mitt uppe i industrialiseringen (inte minst BRICS-länderna Brasilien, Ryssland, Indien, Kina och Sydafrika) som kan använda de nya teknologierna på ett framgångsrikt sätt i stor skala. Det minskande behovet av billig arbetskraft riskerar att göra det svårare än tidigare för fattiga länder att utnyttja sin billiga arbetskraft till att industrialiseras och komma ur fattigdom. De har i många fall inte heller tillräckligt väl utbyggda utbildningssystem eller infrastruktur för att ta klivet direkt över till det digitala samhället. Det är med andra ord svårt att se att teknologi leder till större geostrategiska skiften då till exempel USA, Kina, Japan och flera europeiska länder ligger långt fram på flera områden.

Flera av dessa trender är långsiktiga och även om effekterna redan börjat bli synliga kommer de 2025 fortfarande bara ha slagit igenom i begränsad utsträckning. Teknikerna med internet, robotar/automatisering och 3D-printing har funnits i flera decennier, men det är först nu som de börjat få en strategisk inverkan på ekonomin och produktionssystemen. Vi står just i början på denna strukturella förändring, men den går nu snabbt, utvecklingen accelererar, och transformeringen under det kommande decenniet kommer att vara genomgripande.

Det kan inte heller uteslutas att tillgången till teknologi, och då kanske främst digital uppkoppling och tillgång till datorer, kan komma att bli en global utjämningsfaktor. Kombinerat med exempelvis automatisk och exakt lingvistisk översättning av data (tack vare artificiell intelligens), kan demokratiseringen av teknologi nå än högre nivåer. Detta kan komma att främja allt fler entreprenörer,

forskare och organisationer oberoende av var de befinner sig eller hur mycket av annan infrastruktur ser ut, något som kan komma att gynna inte minst fattiga länder. Individens potential kommer troligen ha färre geografiska, infrastrukturella eller kulturella begränsningar 2025, tack vare teknologi.

2.2.4 Exponentiella trender

De teknologiska trenderna är sällan revolutionerande i sig. Men tillsammans kan de nå oanade möjligheter och uppnå tämligen omvälvande resultat. Vi har en tendens att ofta tänka linjärt, även avseende teknologi. Men erfarenheten från de senaste decenniernas teknologiska utveckling pekar på allt fler exponentiella utfall. En teknologi har ofta en långsam start och om den överlever, utvecklas och kombineras med andra teknologier, kan effekten bli minst sagt oväntad. Ökad beräkningskraft, sammankoppling och global spridning på individnivå ökar därtill sannolikheten för ännu mer omvälvande tekniska förändringar än vi hittills sett.

Redan de teknologier vi ser i dag har potential att fundamentalt förändra individens globala delaktighet samt staters, företags, och organisationers bidrag till global utveckling, produktivitet och hållbar utveckling. Men osäkerheten kring kopplingarna är stor, och i teknologiska termer är 2025 långt borta.

2.3 Utbildning, forskning och innovation – investeringar för morgondagen

Det här trendklustret omfattar en integrerad kedja av långsiktiga satsningar, från utbildning till forskning och utveckling och därefter omsättning/kommersialisering av resultat, exempelvis i termer av beviljade patent. Resultaten av investeringarna i denna sektor syns inte omedelbart utan har långsam inverkan och långsiktigt genomslag, men är av samhällsbyggande karaktär och potentiellt avgörande för framtida tillväxt. Den markanta skillnaden mellan länder vad gäller investeringar i humankapital bidrar bland annat till att dra isär gruppen utvecklingsländer och är en av förklaringarna till den fart utvecklingen i Asien nu har, och som kommer att präglade världen 2025.

2.3.1 Minskande gap – utbildning till allt fler

Den övergripande trenden på utbildningsområdet är att utbildningsskillnaderna mellan länder minskar. Många utvecklingsländer satsar alltmer av sina resurser på utbildning, men gapen är fortfarande stora och kommer inte att försvinna i ett 2025-perspektiv. Fler och fler barn i utvecklingsländer har tillgång till grundskola – FN uppskattar att mellan 2000 och 2010 skedde en markant ökning (från 82 % till 90 %) av barn i utvecklingsländer med tillgång till grundläggande

skolgång. Ökningstakten har dock avtagit på senare år. Framför allt ser vi en tillväxt i många länder av antalet flickor med tillgång till skolgång – en central variabel för långsiktig utveckling; vi förväntar oss att länder som inte tar detta steg möter en lägre utvecklingsbana det kommande decenniet, och därefter.

Högskolestuderande per 100 000 invånare (Källa: OECD)			
	2000	2006	2012
USA	4 771	5 994	6 828
Ryssland	4 400	6 500	5 709
EU genomsnitt	3 357	4 185	4 461
Brasilien	1 629	2 368	3 324
Japan	3 253	3 319	3 187
Kina	585	1 794	2 413
Indien	926	1 152	2 360

Tre trender präglar det högre utbildningsområdet. För det första är det allt fler som har möjlighet att ta del av högre utbildning. Universitets- och högskole-systemen byggs ut i de flesta länder i västvärlden och – i markant högre takt – i många utvecklingsekonomier. Inte minst är utvecklingen i några av världens stora ekonomier slående: Kina har sedan millennieskiftet fyrdubblat andelen högskoleutbildade i befolkningen; Indien har mer än fördubblat andelen, och Brasilien är på väg i samma riktning. Även om tillväxttakten sannolikt avtar i en del länder under det närmaste decenniet kan vi förvänta oss successivt minskande skillnader i ett globalt perspektiv.

Detta har effekter för socioekonomisk utveckling och omfördelning liksom produktivitet i globalt viktiga länder. Det innebär också ökad rörlighet bland unga. Volymerna av internationella studenter har ökat dramatiskt under det senaste decenniet (såväl Kina som Indien fyrfaldigade antalet utresande studenter mellan 2000 och 2010, till 600 000 respektive 200 000, enligt FN-organet UNESCO). I takt med att utbildningssystemen byggs ut, språkfärdigheter förbättras och hemvändande studenter faciliterar ökat utbyte finns all anledning att tro att denna utveckling kommer att fortsätta och sannolikt öka ännu mer under det kommande decenniet. Den stora massan utlandsstudenter återfinns i Europa (knappt 866 000 studenter från icke-EU-länder 2010, därtill 480 000 från EU-länder) och USA (685 000). Frågan är vilken långsiktig inverkan, om någon, värde- och idéspridning från Europa och USA har på samhällsutveckling i andra länder. Inte minst är denna fråga central avseende Kina.

För det andra sker en breddning av högre utbildning. Parallellt med ovanstående, på sina håll mycket snabba, utbyggnad ser vi att andra än traditionella akademiska institutioner i allt högre utsträckning levererar utbildning, eller bättre, kompetensutveckling i nära anslutning till den egna verksamheten. Inte minst gäller detta för transnationella företag. Denna utveckling sker i ljuset av att arbetsmarknaden förändras i takt med att den nya ekonomin efterfrågar nya kompetenser – mycket talar för att återkommande kompetenshöjning ("livslångt lärande") krävs för att vara relevant på framtidens arbetsmarknad. Utvecklingen reflekterar samtidigt att vissa traditionella yrkessektorer reduceras i omfattning och betydelse – digitalisering och robotisering kan under det närmaste decenniet mycket väl innebära att många samhällen hamnar i situationer av kroniskt hög arbetslöshet, på hittills oacceptabla nivåer.

För det tredje ger teknologisk utveckling nya förutsättningar för nätbaserad undervisning och -utbildning. Ett exempel på detta är så kallade MOOCs (*massive open online courses*), som av vissa ses om en demokratisering av den högre utbildningen och som möjliggör kompetenshöjning i exempelvis utvecklingsländer som ännu ej kunnat utveckla sitt eget universitetssystem, genom nätbaserade distansutbildningar till låg eller ingen kostnad. Vilket genomslag det faktiskt får till 2025 återstår att se och beror bland annat på i vilken utsträckning fullständiga program erbjuds i denna form och om de traditionellt framstående universiteten driver på eller försöker dämpa utvecklingen, exempelvis genom nya former av prissättning av högre utbildning.

2.3.2 Forskning och utveckling – förskjutning till Kina; många andra missar tåget

Även när det gäller allokeringen av resurser för forskning och utveckling har skett snabba förändringar på senare år, vilket kommer att få genomslag i ett 2025-perspektiv. Uttryckt som andel av BNP för FoU har Kina mer än dubblat sin andel sedan millennieskiftet – år 2000 satsade man motsvarande 0,9 % av BNP på forskning och utveckling (FoU), 2012 var den siffran 1,98 %, och planerna för de kommande åren ökar siffran ytterligare några tiondelar. Med tanke på att den kinesiska ekonomin vuxit kraftigt under samma tid innebär det ett tiofaldigande av forskningsbudgeten i löpande priser. Den kinesiska procent-siffran överstiger nu precis EU-snittet (1,97 %), men är lägre än USA:s 2,79 % och Japans 3,34 %. Samtidigt måste det understrykas att det inte finns någon automatik mellan stora satsningar och ökad konkurrenskraft respektive växande ekonomi. Japan har under lång tid legat i topp vad gäller FoU-satsningar, men inte lyckats omsätta detta i markant ökad ekonomisk tillväxt, mycket på grund av strukturella hinder, inte minst avseende genus. Anmärkningsvärt är också de över tid låga siffrorna som Ryssland, Brasilien och Indien uppvisar på detta

långsiktigt viktiga område (strax över respektive under en procent av BNP), vilket torde ha betydande implikationer på sikt. Den globala förskjutningen går inte från OECD till alla större utvecklingsländer, utan snarare till enbart Kina.

FoU-utgifter som andel av BNP (Källa: OECD och UNESCO)				
	2000	2006	2012	Off. andel 2011/12 (%)
Japan	3,00	3,41	3,34	16,4
USA	2,71	2,65	2,79	30,8
Kina	0,90	1,39	1,98	21,6
EU	1,74	1,76	1,97	33,9
Brasilien	1,02	1,01	1,16	n/a
Ryssland	1,05	1,07	1,12	67,8
Indien	0,75	0,77	n/a	n/a
OECD	2,25	2,26	2,40	n/a

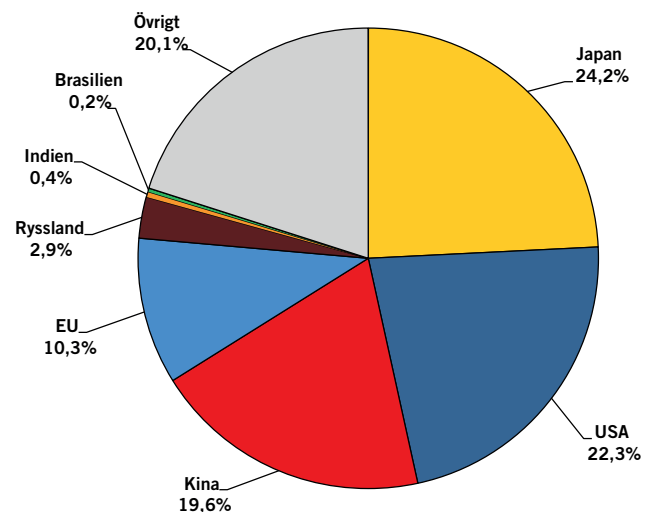
2.3.3 Kraftig ökning av patent och innovationer – men EU halkar efter

Utvecklingen av patent är en integrerad del av innovationsprocessen. På global nivå kan konstateras att antalet beviljade patent mer än dubblades under åren 2000-2012 och nu uppgår till över 1,1 miljon. Den enskilt viktigaste förklaringen till ökningen står igen att finna i Kinas framväxt på detta område – antalet beviljade patent har femtonfaldigats under tidsperioden och i dag står Kina för knappt 20 % av den totala patentmängden. Intressant är att Japans andel ligger kvar på cirka 24 %, medan USA minskat från 30 % till 22 % och EU-området från 17 % till 10 %. Denna bild gäller såväl i vilket land patenten söks som varifrån

Ackumulerat antal beviljade patent (Källa: WIPO)			
	2000	2006	2012
Japan	125 880	141 399	274 791
USA	157 496	173 770	253 155
Kina	15 795	62 932	222 140
EU	89 131	130 186	116 631
Ryssland	17 592	23 299	32 880
Indien	1 263	7 539	4 328
Brasilien	3 589	2 465	2 830
Världen	514 900	751 300	1 134 500

Andel av beviljade patent (ackumulerat t o m 2012)

Källa: WIPO

den sökande kommer, låt vara med viss eftersläpning för den senare kategorin. Siffrorna är uppseendeväckande och antyder bland annat att intresset för immaterialrättsliga frågor ser helt annorlunda ut i Kina i dag än för ett decennium sedan. I takt med att den kinesiska ekonomin ändrar karaktär bort från endast enklare produktion finns det anledning att tro att denna trend förstärks i ett 2025-perspektiv. För andra större utvecklingsländer syns inte alls samma utveckling – exempelvis stod Indien 2012 för endast 0,4 % av världens patent. Med det sagt innebär samtidigt den teknologiska utvecklingen en viss utmaning mot immaterialrätten – 3D-printing ger helt nya möjligheter till produktion av även avancerat slag och enligt it-analysföretaget Gartner kan den innebära ett årligt bortfall på mer än 100 miljarder USD i immaterialrättsliga ersättningar redan om några år. Patentutvecklingen kan även relateras till internationella erkända mått för konkurrenskraft, såsom World Economic Forums ”Global Competitiveness Index”, som uppvisar samma mönster som i många andra aspekter av trendklustret – nämligen att Kina utvecklas snabbt och är i kapp EU-snittet men inte USA och Japan, att EU innehåller väldiga skillnader (enligt en tydlig nord-syd-dimension) och att BRICS-länderna befinner sig på väldigt olika nivå (Kina på plats 28 av 144 länder, Ryssland plats 53, Sydafrika plats 56, Brasilien direkt därefter och Indien på 71:a plats); även i det här avseendet är alltså BRICS-begreppet problematiskt.

Den kinesiska framväxten syns även vad gäller etablerandet av stora företag – enligt tidningen Fortunes så kallade Global 500-lista över världens största företag återfinns numera 89 kinesiska företag på listan, jämfört med 16 företag 2005. Under motsvarande tid har USA, Japan och EU tappat mer än motsvarande antal (USA hade 132 företag på listan 2013, att jämföra med 176 2005; för Japan har antalet minskat från 81 till 62 under samma tidsperiod; för EU från 161 till 124); resten av världen har ökat med ett 25-tal företag till 93 stycken. Skiftet är långsiktigt strukturellt intressant bland annat därför att det tar lång tid att bygga upp stora företag och utifrån perspektivet att en klart övervägande del av finansieringen av utveckling och forskning sker via stora företag snarare än via offentliga medel.

2.4 Ökad ekonomisk interdependens – för mycket eller för lite?

Ett av de definierande dragen för dagens och morgondagens globaliserade värld är alltmer avancerade nät av ekonomiska ömsesidiga beroendeförhållanden. Denna interdependens innebär att de flesta länder påverkas av den ekonomiska och politiska utvecklingen i andra länder, inte minst sådana som är strategiskt viktiga producenter och leverantörer, och av att fungerande globala transport- och frihandelsregimer upprätthålls för oavbrutna flöden av varor och tjänster. Tre övergripande trender fångar de ekonomiska beroendenas centrala och sannolikt ökande relevans – specialiseringen av produktion, utvecklingen på handelsområdet samt globaliseringen av kapital.

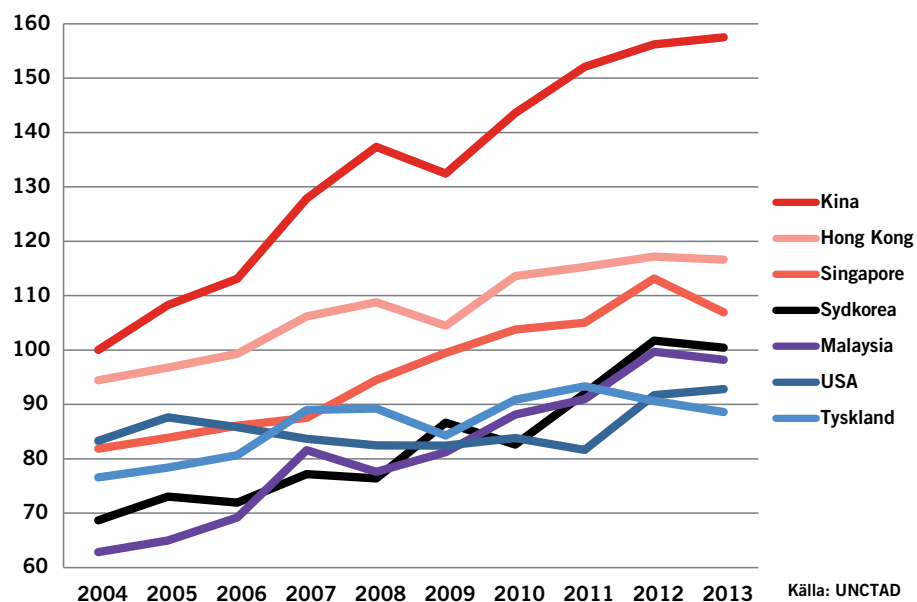
2.4.1 Specialisering av produktion och en alltmer avancerad flödesekonomi

Den allt djupare globala interdependensen har sin grund i specialiseringen av produktion som innebär att produktion av varor och i ökande utsträckning tjänster koncentreras till områden med för verksamheten gynnsamma förhållanden och att allt fler länder specialiserar sig och blir kuggar i globala, eller ofta mer relevant, regionala, produktionssystem. Specialiseringen av produktion av varor och tjänster ger upphov till globala och regionala värdekedjor, i vilka en mångfald aktörer är beroende av produktionselement från andra ekonomier och av stabila och effektiva transport- och logistiksystem. Specialiseringen är trögrörlig men över tid sker betydande skiftet – så har exempelvis Kinas position som producent av enklare varor inom ramen för en låglöneekonomi förändrats till mer avancerad produktion, medan andra länder, inte minst i Syd- och Sydostasien nu träder i Kinas ställe (exempelvis Indien, Indonesien och Vietnam). Samtidigt ökar andelen utländska insatsvaror i den kinesiska exporten – den globala ekonomiska interdependensen fördjupas. Specialiseringen är ekonomiskt rationell men ger upphov till sårbarheter, särskilt för mindre länder, dels

vad gäller pris- och marknadsutvecklingen inom de huvudsakliga segment man är verksam, dels därför att importberoendet av strategiska varor ökar.

Ur ett 2025-perspektiv finns anledning att tro att denna utveckling fortsätter, dels utifrån företagsekonomiska överväganden – så länge internationella kapital- och investeringsflöden inte regleras hårdare kan företag förväntas förlägga sin produktion där avkastningen förväntas vara högst, dels därför att transport- och logistiksystemen blir alltmer avancerade, med ökad "containerization" och inte minst ökad digitalisering av transportsektorn.

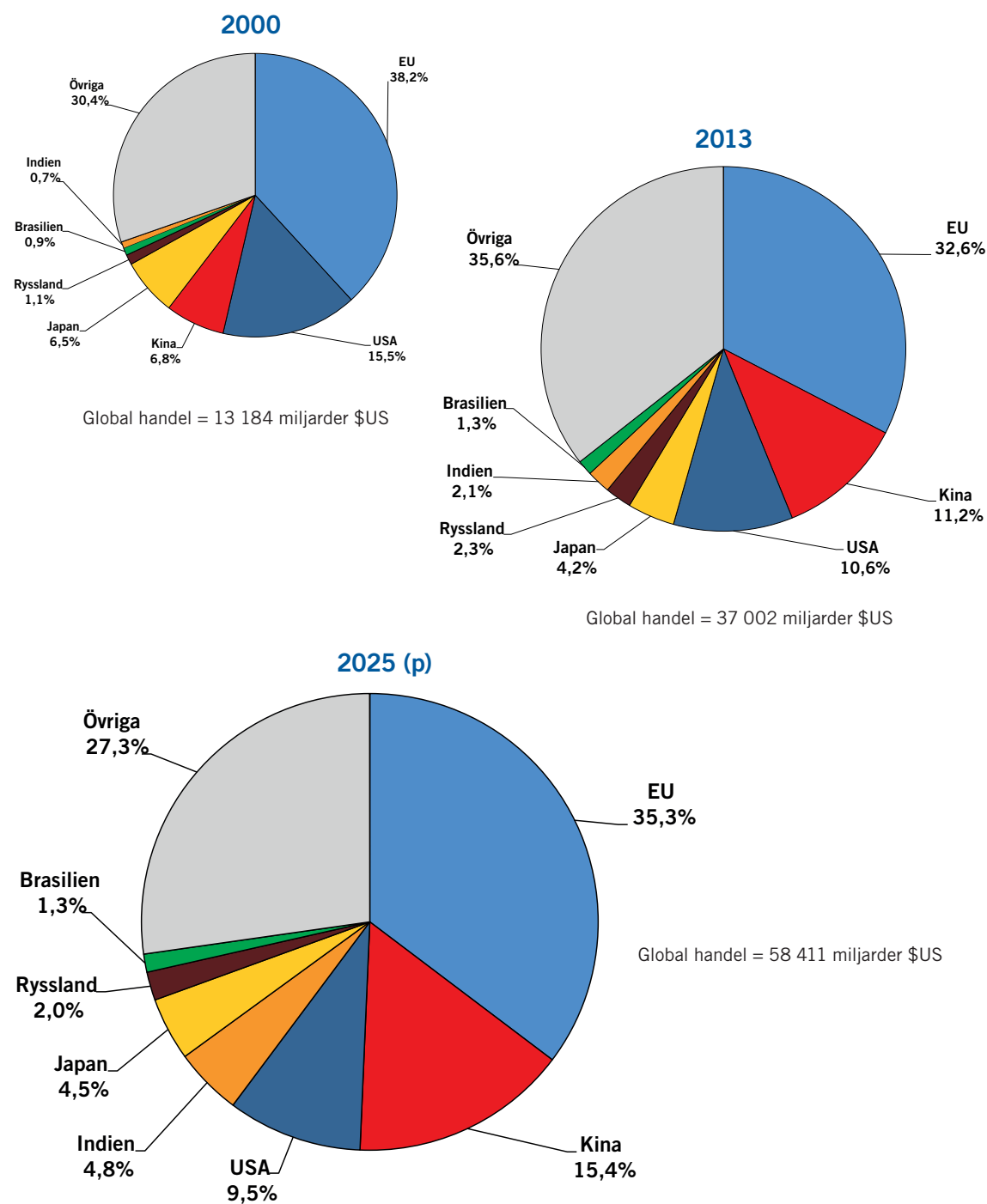
Transportglobalisering (Liner Shipping Connectivity Index 2004-2013)

2.4.2 Handelsutvecklingen – förändrat innehåll, förändrad geografi

Inte minst som en effekt av specialiseringen av produktion har den globala handeln vuxit i betydelse under de senaste decennierna – handel som andel av BNP har på global nivå ökat från 40 % 1980 till 63 % 2011 (KPMG) och handeln förväntas enligt vissa bedömare växa med fem procent årligen till 2030 (KPMG, HSBC), vilket är markant över de flesta prognoser för global BNP-tillväxt (på kanske hälften så mycket). Huruvida så verkligen sker är beroende av ett antal faktorer, inte minst hur de regionala handelsavtalen utvecklas (se nedan) och

Andel av global varuhandel (i %)

Källa: Statistik från WTO gäller fram till 2013. Prognos från EIU fram till 2018. SA:s prognos från 2019 till 2025 baserad på material från bl.a. IMF, EIU och Världsbanken. Not: Global varuhandel i miljarder \$US löpande priser.

hur handeln med tjänster utvecklas. Denna motsvarar för närvarande endast en fjärdedel av varuhandeln, men förväntas öka snabbare (samtidigt som det ska noteras att en väsentlig del av tjänster produceras och konsumeras lokalt).

Även handelns innehåll har förändrats väsentligt under senare årtionden och vi förväntar oss att denna trend förstärks ytterligare under det kommande decenniet. Tre framträdande drag sammanfattar denna förändring. För det första innebär den ökande komplexiteten i och specialiseringen av produktion att de flesta varor inbegriper komponenter/insatser från ett antal producenter/länder inom ramen för så kallade globala värdekedjor. Detta innebär att inte bara export utan även import blir strategiskt intressant. För det andra sker en ökande tjänstefiering, det vill säga tjänster som är kopplade till försäljning av varor. Det är ofta inte själva tillverkningen av varor som är mest lönsam utan andra delar av produktionen, såsom forskning och utveckling, support och marknadsföring. För det tredje är handeln i allt högre utsträckning digitaliserad, såväl vad gäller själva produktionen som transportledet – digitaliserad logistik är en fundamental del av den internationella handeln.

Världens största handelsnationers andel av global handel

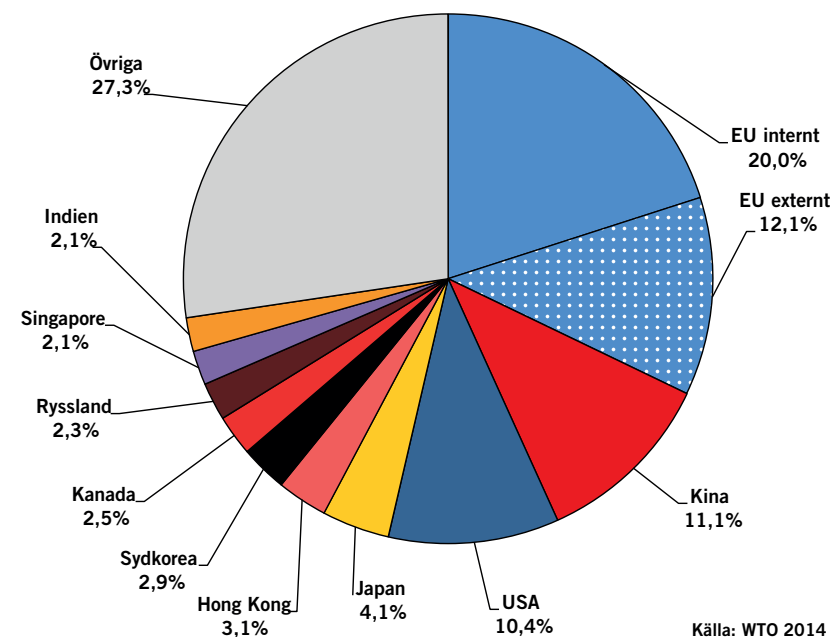
	2000	2006	2013
EU internt	25,4%	25,7%	20,0%
EU externt	12,9%	12,9%	12,1%
Kina	3,6%	7,2%	11,0%
USA	15,5%	12,0%	10,4%
Japan	6,5%	5,0%	4,1%
Hong Kong	3,2%	2,7%	3,1%
Sydkorea	2,5%	2,6%	2,9%
Kanada	4,0%	3,0%	2,5%
Ryssland	1,1%	1,9%	2,3%
Singapore	2,1%	2,1%	2,1%
Indien	0,7%	1,2%	2,1%

På senare år kan noteras viktiga förskjutningar i det globala handelsmönstret. Handeln mellan de industrialiserade länderna utgör en allt mindre del av de globala totalen (nu cirka 30 %, från ungefär 50 % vid millennieskiftet) medan handeln mellan låg- och medelinkomstländer ökar markant, vilket inte minst beror på den markanta tillväxten i den intra-asiatiska handeln. Denna trend lär fortsätta även till 2025.

Bilden kompliceras dock av den teknologiska utvecklingen. Additiv tillverkning (3D-printing) kan innebära mer lokal produktion inom tillverkningsindustrin,

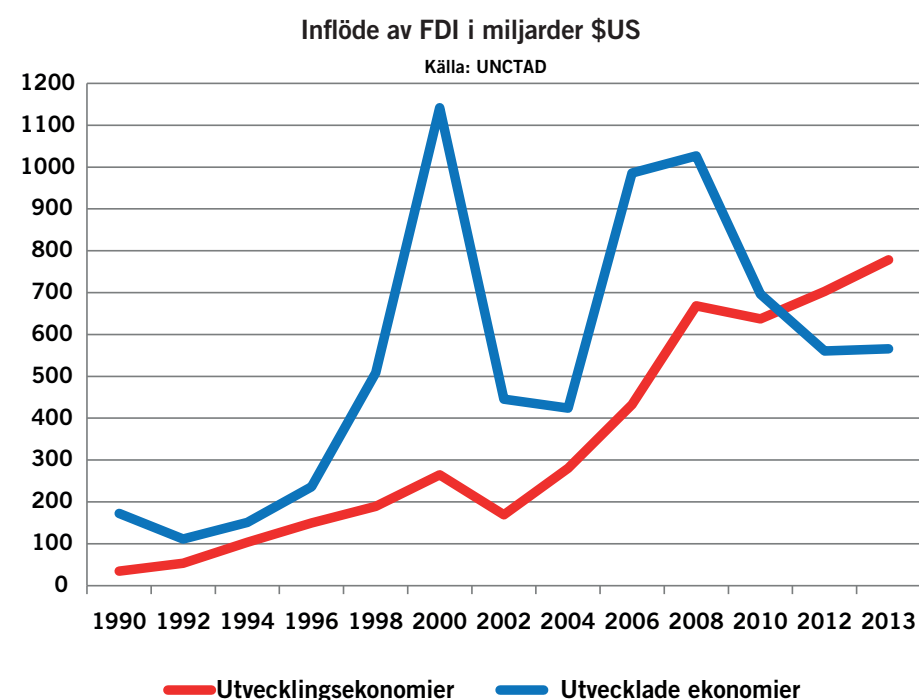
med mindre incitament för gränsöverskridande handelsflöden. Hur trenden utvecklas i ett 2025-perspektiv påverkas även hur konkurrenskraftiga de asiatiska ekonomierna visar sig vara och hur väl Kina klarar av övergången från låglöneproducent till en mer komplex ekonomisk roll som producent av avancerade varor och tjänster liksom finansiär och utvecklare av nya produkter. Lika viktigt är hur de regionala handelsavtalen utvecklas. Handelssystemet har blivit alltmer institutionaliserat över tid (80 % av alla ömsesidiga handelsavtal som nu är i kraft har tillkommit sedan 1990). För närvarande förhandlas omfattande regionala arrangemang såväl transatlantiskt (Transatlantic Trade and Investment Partnership, TTIP) som i Stillahavsområdet (Trans-Pacific Partnership, TPP och Regional Comprehensive Economic Partnership, RCEP) och inbegriper samtliga större handelsaktörer. Om processerna slutförs har det djupgående såväl ekonomiska som politiska effekter; skulle någon eller några av processerna haverera får vi ett dramatiskt annorlunda handelspolitiskt och därmed säkerhetspolitiskt landskap. Därtill kommer implikationerna för det globala handelssystemet och Världshandelsorganisationen WTO:s framtida roll – slutförs TTIP, TPP, RCEP banar de sannolikt väg för ytterligare avtal av mindre omfattning och betydelse, vilket sammantaget paradoxalt nog på sikt kan utmana den globala handelsregimen och ge WTO en mer undanskymd, teknisk roll.

Andel av global varuhandel (%) 2013

2.4.3 Kapital- och investeringsflöden ökar

En annan grundläggande komponent i den globala interdependensen rör kapital – och investeringsflöden. Den teknologiska utvecklingen har tillsammans med avreglering av kapitalmarknaderna gjort att det globala finansiella systemet vuxit exponentiellt de senaste decennierna. Finanskriserna illustrerade med brutal tydlighet hur sammanlänkade nationella finansiella marknader är och korrigeringen kommer att pågå i många år till. När det gäller flödet av direktinvesteringar (*foreign direct investment* (FDI), det vill säga produktionsinvesteringar snarare än portföljinvesteringar) så gör FN-organet UNCTAD bedömningen att värdet av utländska direktinvesteringar har ökat från motsvarande 6 % av global BNP 1980 till 30 % i dag, och gör bedömningen att ökningen fortsätter (men det ska samtidigt noteras att den huvudsakliga ökningen återfinns under 1990-talet). Den geografiska profilen på investeringsflödet har förändrats sedan millennieskiftet, vilket knyter an till de makroekonomiska förändringar som beskrivs ovan. Sedan 2011 är inflödet av FDI större till utvecklingsländerna än till utvecklade länder (UNCTADs definition) och inte minst EU:s andel är dramatiskt minskande – EU-länderna var 2000 mottagare av ganska exakt hälften av all FDI (49,7 %); 2013 var andelen 17,0 %. Även USA:s

andel har minskat – från 22,2 % till 12,9 %, medan Kina har ökat från 7,9 % till 13,8 % och Indien från 0,3 % till 1,9 %. Med det sagt återfinns således huvuddelen av ökningen i andra utvecklingsekonomier. FDI-flödessiffror måste ses i ljuset av kraftiga fluktuationer från år till år, men trendriktningen råder det inget tvivel om.

Ser vi till utflödet av FDI så är fortfarande utvecklade länder som grupp en större sändare av FDI, men gapet minskar, dels som en effekt av finanskrisen, dels därför att Kina alltmer är en investerare och inte bara mottagare av andras FDI. EU, USA och Asien står för ungefär lika stora delar av utgående investeringar, och Kina bär ensamt hälften det samlade Asiens utgående investeringar. I termer av globala andelar är EU:s fall här än mer frapperande än vad gäller inkommande investeringar – medan EU-länderna 2000 stod för 65,2 % av all FDI, var siffran för 2013 endast 17,8 %. Noterbart är dels att USA:s siffra fördubblats – från 11,5 % till 24,0 % – och detta trots finanskrisen, dels att Kinas andel mer än fördubblats, från 5,7 % till 13,6 %.

Siffrorna reflekterar en minskande betydelse för Europa, dels vad gäller att attrahera investeringar, dels att själv investera (inte minst i de egna länderna inom EU-området) och understryker samtidigt Kinas förändrade ekonomiska roll; Kina är nu en viktig investerare i ett globalt perspektiv, men inte minst i låglöneproduktion i andra asiatiska länder, vilket gör att vi kan förvänta oss att Asiens betydelse i den globala ekonomin fortsätter att öka.

Det globala finansiella systemet har förändrats i grunden de senaste decennierna genom framsteg inom informations- och kommunikationsteknik. Denna utveckling kan förväntas fortsätta under kommande decennium. Digitala valutor, som under de senaste åren fått allt större genomslag med Bitcoin i spetsen, kommer kanske redan 2025 att vara väletablerade med 2-3 ledande instrument. Det kommer dessutom troligtvis att finnas kompletterande valutor för olika ändamål (exempelvis finns redan nu Solarcoin, som fungerar så att producenter av el från solpaneler får betalt i digital valuta). Valutorna möjliggör effektiva penningtransaktioner, men minskar staters finansiella kontroll. Att transaktioner blir svårare att följa då det ännu inte existerar en reglerande institution med helhetsansvar utgör en utmaning bland annat för bekämpandet av kriminell verksamhet eftersom svarta marknader kommer att kunna existera helt i digital form. Nya regleringar kommer att krävas för att åskådliggöra hur de digitala transaktionerna sker och vad de avser, och precis som med fildelningens utveckling, kan vi förvänta oss att de digitala valutorna först har fritt spelrum, för att sedan stabiliseras under semi-kontrollerade lösningar med ett par större aktörer på marknaden som även erkänns av statliga institutioner. Vid sidan av dessa kommer viss olaglig handel och osynliga transaktioner att fortgå men då i mindre skala.

I allt högre grad erbjuds även finansieringslösningar (lån, sparande, försäkringar) genom digitala delningsnätverk där traditionella finansiella institutioner har svårt att erbjuda samma fördelaktiga räntor och avgifter som Internet med dess låga transaktionskostnader. Individer kommer i ökad utsträckning att spara genom att via Internet direkt låna ut sina medel till andra individer och de kommer att kunna låna upp pengar via nätet på samma sätt. En trolig mekanism som kommer att reglera räntan är digital budgivning, i vilken efterfrågan på lån matchas med individers sparvilja- och förmåga. Fler transaktioner sker utanför de större finansiella institutionernas kontroll vilket bland annat bidrar till att det blir svårare att föra makroekonomisk stabiliseringspolitik.

Digitaliseringen kommer sannolikt att förändra hur vi ser på monetära institutioner, banker, lånande och sparande 2025. Det må vara en viktig förändring i våra samhällen och för hur individer, företag och stater gör affärer, men det återstår att se vilka betydande geoekonomiska eller strategiska konsekvenser utvecklingen får till 2025.

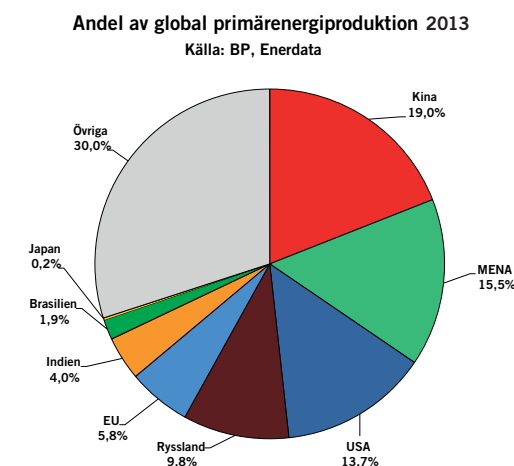
2.5 Energi, råvaror och mineraler – nya vindar?

Det globala energilandskapet genomgår stora förändringar som ger delvis nya förutsättningar i ett 2025-perspektiv. Efterfrågan på energi förväntas öka ytterligare, främst med anledning av en kraftigt expanderande medelklass i Asien (framför allt Kina) samt industrialisering i ett antal utvecklingsländer, inte minst Indien. Den globala energimixen fortsätter att i allt väsentligt präglas av fossila bränslen, men balansen mellan dessa förändras så att kol och gas kan förväntas öka i betydelse, medan olja minskar. Den enskilt största förändringsfaktorn återfinns i den amerikanska skifferrevolutionen, som innebär ett minskande amerikanskt omvärldsberoende, sannolik amerikansk gasexport, och billigare kol på världsmarknaden. När det gäller råvaror och mineraler så förstärks Kinas ledande roll som producent och konsument, och omvärldens beroende gentemot Kina när det gäller strategiskt viktiga sällsynta jordartsmetaller består.

2.5.1 Efterfrågeutvecklingen – konsumtionen av energi förskjuts österut

Under 2000-talet, och i synnerhet sedan finanskrisen 2008, har utvecklingsländerna stått för merparten av den globala ökningen av energikonsumtionen. Enligt OECD och Oxford Analytica (OA) så kan vi förvänta oss att den globala energikonsumtionen ökar med 15-20 % till 2025 och i princip hela ökningen återfinns utanför OECD-området. Den amerikanska energimyndigheten Energy Information Administration (EIA) förväntar sig en 40 % efterfrågeökning till 2025.

	2000	2006	2013
Kina	1 169	1 773	2 593
MENA	1 526	1 809	2 112
USA	1 663	1 656	1 873
Ryssland	978	1 227	1 338
EU	951	887	796
Indien	365	442	552
Brasilien	148	217	253
Japan	106	101	27
Världen	10 069	11 870	13 634

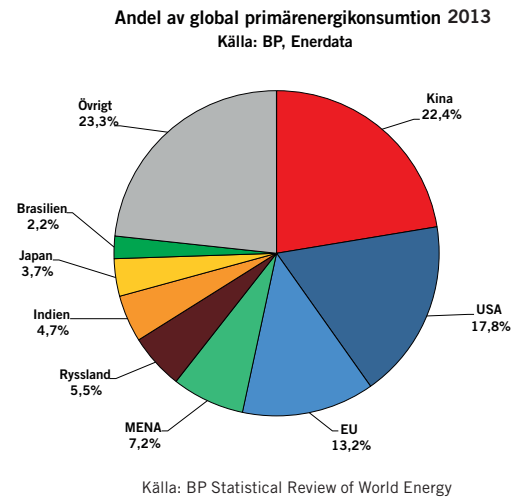

En kombination av energieffektivisering, lägre ekonomisk tillväxt efter finanskrisen och utvinning av skifferolja i USA har lett till att den amerikanska importen av olja har minskat. Denna trend kommer sannolikt att fortsätta fram till 2025. Kina går däremot åt motsatt håll. En kontinuerlig årlig ekonomisk tillväxt på cirka 10 % under lång tid har gjort att Kina har gått från att vara en nettoexportör av olja i början av 1990-talet till världens näst största importör 2013 (efter USA). Trots att Kinas ekonomiska tillväxt har bromsat in kommer efterfrågan på olja att fortsätta att växa fram till 2025, om än i något lugnare takt efter 2020 – därtill kommer att omfattande luftföroreningar gör att man med all sannolikhet kommer att försöka minska oljeanvändningen. Det finns ambitiösa planer på att öka andelen gas i energimixen och effektivisera och förnya kolsektorn.

International Energy Agency (IEA) förutspår att Asiens beroende av oljeleveranser växer kraftigt fram till 2025. Trots Kinas ansträngningar att diversifiera sina energileveranser via Centralasien och Myanmar kommer landets nuvarande 35 -procentiga beroende av oljeleveranser från Mellanöstern att öka fram till 2025. Detta göra Kina sårbart för störningar i energiflödena från Persiska viken och genom Malackasundet. USA, å andra sidan, blir mindre sårbart för störningar i globala energiflöden och mindre sårbart för händelseutvecklingen i Mellanöstern.

Även i Indien kan vi förvänta oss kraftigt ökad energikonsumtion till 2025 och även därefter, förutsatt att ekonomin tar fart de närmaste åren. I denna tids horisont förväntas även utsläppen av CO₂ att öka. Mellanöstern och Nordafrika (MENA) utmärker sig som den region där energikonsumtionen ökar mest, till följd av en växande befolkning och framför allt ineffektiv energianvändning. Sedan 1990 har regionens samlade konsumtion av olja i det närmaste tredubblats. Enligt OECD kommer MENA-regionens energibehov att öka med tre procent

Global primärenergikonsumtion (Mtoe)			
	2000	2006	2013
Kina	1 200	1 911	2 852
USA	2 269	2 298	2 266
EU	1 690	1 777	1 676
MENA	448	637	919
Ryssland	619	670	699
Indien	456	569	595
Japan	519	520	474
Brasilien	186	212	284
Världen	10 101	11 804	12 730

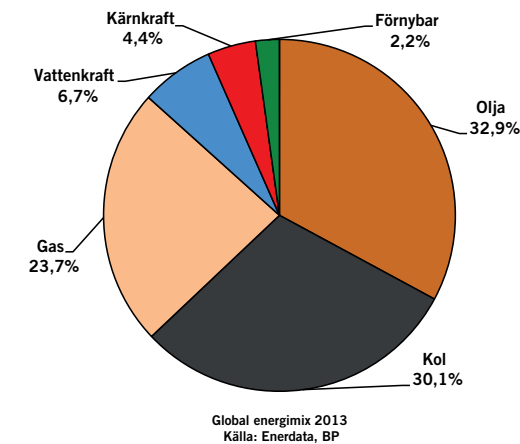
årligen åtminstone fram till 2030, dubbelt så mycket som den globala ökningen. Detta ger effekter för hur det internationella utbudet ser ut och är alltså länkat till den asiatiska efterfrågan och tillgången på energi.

2.5.2 Den globala energimixen i förändring

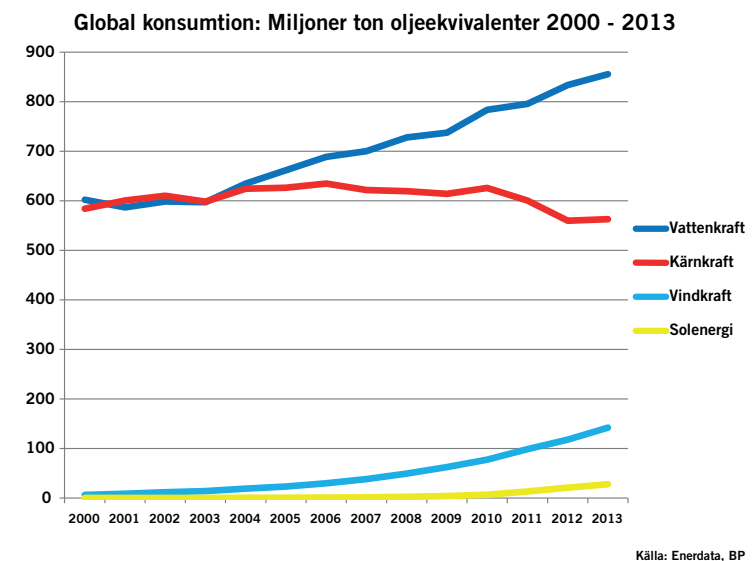
Den globala energimixen domineras i dag av fossila bränslen. Det sker dock relativt stora skiften inom energimixen, en förändring som torde fortsätta i många år, sannolikt till 2025. Oljans andel har minskat stadigt sedan år 2000 och utgör i dag knappt 33 % av den globala energimixen (38,7 % år 2000). Kolets andel har å andra sidan ökat stadigt, främst på grund av en kraftigt ökad konsumtion i Kina. Kolets globala andel har ökat från 24,4 % år 2000 till över 30 % år 2013. Kol står för cirka två tredjedelar av Kinas totala energikonsumtion (67,5 %) och drygt hälften av Indiens (54,5 %). Kolkonsumtionen har även ökat i andra delar av Asien, liksom i Europa. Den dramatiska ökningen av naturgas i USA som följd av skifferrevolutionen har också medfört ett överskott på amerikanskt kol med lägre pris som konsekvens. Dessutom är kolet lättillgängligt och finns i stora mängder i Kina, Indien, Ryssland, Australien, Indonesien och Sydafrika.

Gasens andel av den globala energimixen cirka 24 %, oförändrad från år 2000. Gaskonsumtionen ökar i flera länder, i såväl utvecklade länder som utvecklingsländer som Kina. I USA har skiffergasen lett till att alltmer elektricitet produceras med hjälp av gasdrivna turbiner. På sikt kan spridningen av tekniken för utvinning av skiffergas (*fracking*) leda till en ökad gasproduktion även i andra delar av världen. Framsteg vad gäller transport av gas i flytande form (*liquefied natural gas, LNG*) kan också tänkas leda till ökad global konsumtion.

Under de senaste åren har ökad transport av flytande gas möjliggjorts av en allt större flotta av LNG-fartyg. Denna trend kommer sannolikt att fortsätta till 2025.

Vattenkraft utgör i dag cirka 6,7 % av världens totala energikonsumtion, oförändrad från år 2000. Kärnkraftens andel av den totala energimixen har minskat mellan 2000 och 2013, från 6,4 % till 4,4 %. Bland förklaringarna märks skiften i investeringar inom förnybar energi och kärnkraftsolyckan i Fukushima. Andelen förnybar energi (sol och vind) har ökat till 2,2 % av den globala energimixen (från att ha varit försumbar år 2000).

Enligt IEA kommer världens totala energi-mix fortfarande att domineras av fossila bränslen år 2025. Förnybar energi kan dock komma att lyfta till substantiellt annan nivå till följd av miljöpolitiska beslut, ökad miljömedvetenhet, fortsatt högt oljepris och en revolutionerande teknisk utveckling. Redan i dag visar produktionen av solenergi på en stark utveckling enligt statistiskt från EIA och British Petroleum (BP). Kapaciteten ökar kontinuerligt och komponentpriserna sjunker. Under 2013 ökade installationen av solpaneler världen över (Kina +161 % jämfört med 2012, Japan +102 %, Indien +95 %, USA +65 % och Europa +15 %). I termer av ackumulerad kapacitet är Tyskland världsledande med 25,7 % av världens totala kapacitet, följt av Kina som har 13 %. Om elproduktionen från solenergin fortsätter att öka och blir ekonomiskt försvarbar, kommer det att skapa incitament att ersätta de traditionella fossila bränslena. Men lagring och distribution av energi utgör alltså viktiga utmaningar för en grundläggande omställning av energiområdet.

2.5.3 Skifferrevolutionen – "game changer" för världen eller bara för USA?

En av de mest omvälvande trenderna inom global energi handlar om utvecklingen av icke-konventionell gas och olja i USA, den så kallade skifferrevolutionen. Enligt EIA uppskattas den amerikanska skiffergasreserven år 2014 till cirka 24 350 miljarder m³ (en siffra som ständigt justeras), motsvarande cirka 32 års gaskonsumtion i nuvarande takt. En nästintill exponentiell utveckling av skiffergasproduktion har medfört att USA inom en snar framtid är självförsörjande på gas, med dramatiska konsekvenser för amerikansk industri och konkurrenskraft.

Amerikansk oljeproduktion i miljoner fat dagligen 2000 – 2013										
	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Olja exkl. skifferolja	5,57	5,50	5,16	4,79	4,34	4,67	4,61	4,35	4,24	4,25
Skifferolja	0,26	0,25	0,26	0,31	0,61	0,69	0,87	1,31	2,25	3,48
Total oljeproduktion	5,83	5,75	5,42	5,10	4,95	5,36	5,48	5,66	6,49	7,73
Andel skifferolja (%)	4,5%	4,3%	4,8%	6,1%	12,3%	12,9%	15,9%	23,1%	34,7%	45,0%

Prognosen för 2025 är att produktionen av skiffergas fortsätter att öka och USA kan mycket väl komma att exportera LNG-gas. Omfattningen av exporten kommer sannolikt att bero på hur snabbt USA kan ställa om befintliga gasterminer till export, vilka investeringar som görs i branschen samt hur de globala energipriserna utvecklas. Den amerikanska skiffergasrevolutionen blir trots sin

omfattning huvudsakligen en nordamerikansk angelägenhet. USA har aldrig varit beroende av gas från regioner utanför Nordamerika. Däremot finns det betydligt större geopolitiska konsekvenser av USA:s ökade produktion av skifferolja (även om USA enligt amerikanska energimyndigheten EIA inte kommer att exportera olja utan tvärtom kommer att behöva importera olja även framöver, även efter 2025).

Efter decennier av minskad oljeproduktion har trenden vänt uppåt. Under de senaste fem åren har produktionen av skifferolja ökat markant. I dag producerar USA cirka 3,5 miljoner fat skifferolja, vilket motsvarar Iraks totala oljeproduktion. Tillsammans med utvinningen av olja från djupt vatten har detta medfört att USA:s totala oljeproduktion har ökat till cirka 10 miljoner fat per dag (inklusive raffinerade produkter). Det återstår dock frågetecken kring den långsiktiga hållbarheten i produktionen av skifferolja och skiffergas, i synnerhet i frågor som rör effekterna på grundvattnet samt utsläppen av metan.

2.5.4 Råvaror och mineraler – Kina i fokus

Den globala ekonomiska tillväxten har under de senaste åren lett till ökad konsumtion av världens mineraler. Kina har varit, och väntas fortsätta vara, den främsta drivande faktorn, parallellt med en ökad efterfrågan från Indien. I takt med Kinas fortsatta befolkningsökning och framför allt urbanisering kommer den kinesiska efterfrågan på mineraler och metaller att växa under det kommande decenniet, vilket innebär ett ökat kinesiskt importberoende.

Järnmalm är världens mest handlade naturresurs (mätt i värde), efter råolja. Under perioden 2002-2011 stod fyra länder – Kina, Tyskland, Japan och Sydkorea – tillsammans för mer än 2/3 av världens samlade import av järnmalm. Kinas andel ökade kraftigt under perioden, från 21 % till 61 %, trots betydande tillväxt i Kinas inhemska produktion. Exporten av järnmalm domineras av Australien och Brasilien, som under 2011 stod för 68 % av den totala exporten.

Kina har varit världens största stålproducent sedan 1996, då den kinesiska produktionen passerade Japans. Sedan dess har Kinas stålproduktion ökat snabbt. Mellan 2003 och 2013 ökade Kina sin andel av den globala stålproduktionen från 23 % till 49 %. EU:s andel halverades samtidigt till 10 %. Motsvarande förändring kan noteras för konsumtion av stål. I takt med produktionsförskjutningar i riktning mot låglöneländer kommer vi att få se en ökad intraasiatisk handel med stål.

Även inom kopparutvinning är Kina ledande, med 32 % av världsproduktionen 2012 (följt av Japan med 10 %). Kina är med råge den största konsumenten av raffinerad koppar. Enligt en prognos väntas Kina och Indien stå för 50 % av efterfrågan 2020, att jämföra med knappt 15 % år 2000.

När det gäller strategiskt viktiga sällsynta jordartsmetaller (*rare earth elements*, REE) är Kina i en globalt ledande position. Utbudet av REE kommer till mer än 95 % från Kina, som under 2000-talet genom exportkvoter och andra mekanismer har hämmat utflödet av REE (samtidigt som Kina vuxit till att bli den största konsumenten av REE, med 67 % av global konsumtion (2011), följt av Japan och övriga Nordostasien 16 % och USA 10 %). I ett 2025-perspektiv kan vi förvänta oss att den globala efterfrågan på vissa REE ökar i takt med tilltagande produktion av vindkraftverk och hybridfordon. Produktionen av REE kommer även 2025 att domineras av Kina, trots den utvinning som på senare år inletts i USA och Australien. I och med att komponentindustrin i hög grad är baserad i Kina, kommer Kina även att vara den största konsumenten av REE.

2.6 Klimat, vatten och mat – räcker det för alla?

Klimatförändringarna är en av de mest grundläggande processerna vad gäller utvecklingen av globala förutsättningar de kommande decennierna. Inte minst gäller det i kombination med ökad efterfrågan på naturresurser (framför allt vatten och energi) och mat till följd av befolkningsökningen och välbästandet i framför allt Asien, med ökad resursstress som följd. Sammantaget ger det en komplex situation med ökad konkurrens om strategiska resurser och ökad osäkerhet vad gäller tillgången till desamma. Det kan därför inte uteslutas att vi kommer att se ett större inslag av resurskonflikter.

Samtidigt kommer vi till 2025 sannolikt att se teknologisk utveckling inom det här aktuella området som kommer att ha såväl geoekonomiska som välfärds-mässiga konsekvenser. Bland exemplen märks genmodifierade grödor, nya avsaltnings-teknologier, utveckling på solenergiområdet, lagring av energi (batteri-utveckling), och nya lösningar för vattenrening och återvinning.

2.6.1 Klimatförändringarna i centrum för framtida utmaningar och möjligheter

FN:s klimatpanel (Intergovernmental Panel on Climate Change) upprepar i sin senaste rapport slutsatsen att klimatförändringarna är allvarliga och utgör en påtaglig risk för såväl natur som människa och förutsätter omfattande samhällsförändringar för att utvecklingen ska vändas, eller åtminstone inte bli värre.

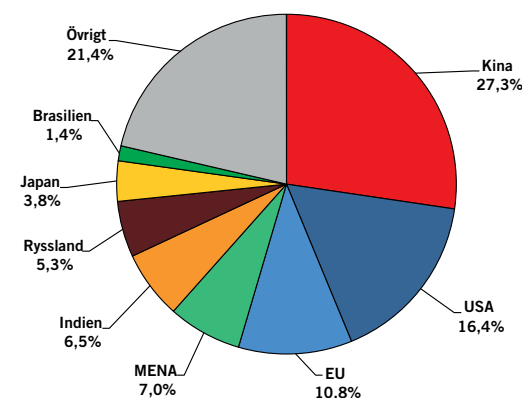
De globala koldioxidutsläppen har ökat från 23 miljarder ton 2000 till 31 miljarder ton 2013. Kinas utsläpp har nästan tredubblats under samma tidsperiod, vilket innebär att landet 2013 stod för 27,4 % av de totala utsläppen (jämfört med 14,6 % 2000 – Kina stod under perioden 2000-2010 för hela 57 % av den globala ökningen av koldioxidutsläpp). Indiens utsläpp har fördubblats under perioden,

vilket motsvarar 6,5 % av de globala utsläppen (4,1 % 2010), medan såväl EU som USA har minskat i absoluta tal – EU stod 2013 för cirka 10,8 % (16,7 % 2000) och USA för 16,4 %, (24,6 % 2000). Mot bakgrund av den prognosticerade kraftiga ökningen i efterfrågan på energi under det kommande decenniet kommer med stor sannolikhet koldioxidutsläppen att öka dramatiskt (framför allt i utvecklingsländerna), även om en del av effekten balanseras av skiffergasutvecklingen i USA och potentiellt på andra håll. Kinas utsläpp måste nå sin kulmen runt 2020 (redan i dag enligt vissa bedömare) för att det globala 2-gradersmålet ska kunna nås. Emellertid antyder Kinas klimatmål att kulmen nås först omkring 2030, och detta under förutsättningen att den årliga ekonomiska tillväxten sjunker till 4-5 %.

Koldioxidutsläpp (MtCO ₂) Källa: Enerdata			
	2000	2006	2013
Kina	3 330	5 681	8 502
USA	5 601	5 604	5 101
EU	3 800	3 918	3 365
MENA	1 174	1 596	2 181
Indien	932	1 243	2 011
Ryssland	1 509	1 582	1 661
Japan	1 134	1 149	1 186
Brasilien	299	318	441
Världen	22 801	27 011	31 097

Andel av globala CO₂-utsläpp 2013

Källa: Enerdata

Problemets karaktär förutsätter effektivt internationellt samarbete, samtidigt som olika länder har dramatiskt olika förutsättningar och intressen. Många bedömare menar att utvecklingsländerna kommer att få bära den stora delen av utgifterna för anpassningen till klimatförändringarna (enligt KPMG 75-80 %); klimatförändringarna är allra mest svårhanterade för de allra fattigaste staterna. Med den utgångspunkten finns det anledning att tro att under det kommande decenniet blir differentiering av åtaganden och finansiering av dessa de stora politiska frågorna.

Klimatförändringarna innebär genomgripande utmaningar för såväl livsmedels- som vattenförsörjningen men har även implikationer för migration och urbanisering. Klimatförändringarna antas under det kommande decenniet innebära fler och större naturkatastrofer – såväl översvämningar som torka kan driva på ökad migration, vilket är destabiliserande inte minst för svaga statsbildningar. Utvecklingen kan innebära att efterfrågan på internationella insatser av humanitärt slag ökar ytterligare, (vilket i sin tur ställer frågan om enskilda länders resurser för att bidra till hjälpinsatser). Klimatdriven migration ökar

också urbaniseringstrycket, genom inflyttning från kustområden (samtidigt som många av världens storstäder ligger i kustnära områden, med de utmaningar det innebär). Såväl tillväxt som energiefterfrågan och koldioxidsutsläpp sker till stor del i städerna, vilket innebär att parallellt med internationellt samarbete krävs också långtgående lokala insatser.

2.6.2 Vatten – bristvara och strategisk resurs

Begränsad tillgång på vatten är en av de största globala utmaningarna. Mer än 40 % av jordens befolkning påverkas redan av vattenbrist och behovet av vatten för industriellt bruk, och framför allt för jordbruk, ökar, vilket kommer att medföra att vatten med stor sannolikhet kommer att bli en omstridd resurs – mängden vatten på jorden är konstant medan befolkningens mängden ökar.

Redan i dag överutnyttjas existerande vattenresurser i områden där färskvatten är en bristvara. Ett exempel är området runt Jordanfloden (där tillgången på färskvatten för de flesta länder är mindre än 500 kubikmeter per person och år mot Sveriges 20000 kubikmeter per person och år). Såväl floder som grundvatten överutnyttjas, vilket gör att vatten inte tillåts rinna fram till Döda Havet där havsnivån sjunker med en meter per år. Läget i flera andra länder i det redan hårt drabbade Mellanöstern förvärras också. Återanvändningen av vatten i flera gulfstater ligger långt under FN:s uppsatta mål. I Saudiarabien har mängden halverats de senaste tjugo åren och ligger i dag på endast 85 kubikmeter per person och år (långt under exempelvis Irans 1681 kubikmeter och Turkiets 3068 kubikmeter – motsvarande siffra för Sverige är 17979 kubikmeter).

FAO räknar med att framför allt Mellanöstern, Syd- och Centralasien samt Kina kommer att uppleva allvarlig brist på vatten, med effekter för ekonomisk tillväxt, energiutvinning och i förlängningen orsaka sociala spänningar och mellanstatliga konflikter. Efterfrågan på färskvatten förväntas öka dramatiskt i 2025-tidsperspektiv, i spannet mellan 25 % (OA) och 40 % (UNEP, EEA, KPMG). Tillgången förväntas inte öka tillnärmelsevis lika mycket; även i ett så kort tidsperspektiv som ett till två decennier behövs alltså ökad återvinning, bättre reningsteknik och bättre avsaltningssamtygigheter för att inte vissa regioner ska uppleva avsevärd knapphet på vatten.

Klimatförändringarna riskerar att accentuera problemet genom att öka såväl frekvens som omfattning på översvämningar, torka och andra naturkatastrofer. Områden med vattenbrist kommer att uppleva ytterligare torka och högre temperaturer, med potentiellt allvarliga konsekvenser för jordbruket. Irreversibla processer såväl på land (bland annat i regnskogar) som till havs (issmältning) ger förändrade ekologiska system. Höjda havsnivåer riskerar att göra att hundratals miljoner människor måste flytta och att en ny uppsättning sjukdomar träder fram och sprids än snabbare genom migration.

Vattnets strategiska betydelse illustreras också av att fler än 250 flodområden delas av flera länder, och 13 områden av fem eller fler länder, med olika jurisdiktion och konkurrerande efterfrågan på vatten. Här finns en potential för internationellt samarbete, exempelvis vid byggandet av gemensamma vattenkraftverk, men ökad konkurrens kan uppenbart också leda till konflikter och ökad geopolitisk instabilitet (vilket bland annat illustreras av konflikten mellan Egypten och Etiopien om huruvida stora dammbyggen i Etiopien på sikt påverkar vattenmängden i Egypten).

2.6.3 Livsmedelsförsörjningen

Som en naturlig konsekvens av en växande befolkning och att stora befolkningsgrupper, framför allt i Asien, successivt får ökad köpkraft kan vi förvänta oss att efterfrågan på livsmedel kommer att öka under det kommande decenniet. Därtill kommer att produktionsförutsättningarna blir osäkrare i takt med att klimatförändringarna tilltar. Båda faktorerna ger anledning att tro att priserna på livsmedel kommer att öka markant till 2025, med såväl lokala som globala omfördelningseffekter. FAO:s livsmedelsprisindex ökade med 85 % mellan 2005 och 2012 och enligt vissa bedömare kan priserna fördubblas eller mer under det kommande decenniet (KPMG). Samtidigt ska noteras att livsmedelsproduktionen för närvarande uppgår till cirka fyra miljarder ton, en siffra som skulle räcka till att föda hela jordens befolkning. Men uppskattningsvis 30-50 % av den totala mängden livsmedel blir avfall till följd av dålig hantering och bristande logistik. Exempelvis är det i dagsläget enbart 43 % av den säd som produceras som används för mänsklig konsumtion, resten försvinner i skördeprocessen, till utfordring av djur och som distributionsförluster. Avfallshanteringen är ett växande problem, som kan förväntas förvärras i vårt tidsperspektiv, inte minst i snabbt växande urbana miljöer, vilket inte bara har ekonomiska konsekvenser utan även ger nya utmaningar inom hälso- och sjukvårdsområdet.

För närvarande används cirka 1/3 av jordens landyta till livsmedelsproduktion. Ökad befolkning och ökad efterfrågan på livsmedel kommer att öka efterfrågan på odlingsbar mark, vilket samtidigt utmanar redan utsatta ekosystem; därtill ökar sannolikt efterfrågan på mark för energiutvinning, framför allt biobränsle. Sammantaget ger det en situation av ökade intressekonflikter och påfrestningar på ekosystemen på många håll. Till bilden hör att den ökande efterfrågan på livsmedel till stor del kan förväntas fokusera på halv- och helfabrikat. Detta är i sin tur länkat till högre tryck på logistik- och transportsystem och inte minst ökad efterfrågan på energi, med åtföljande vatten- och klimatkonsekvenser. Samtidigt innebär den teknologiska utvecklingen att livsmedelsproduktionen i delar av världen effektiviseras ytterligare, och spridning av teknologi kan innebära bättre förutsättningar för närproducerad mat och för framtagande av syntetiska och säkra nya livsmedel (såsom syntetiskt kött – den globala efterfrågan

på kött förväntas öka, samtidigt som konventionell köttproduktion bidrar till koldioxidutsläppen).

Livsmedelsproduktionen är sårbar för klimatförändringarna av flera skäl. Förhöjda havsnivåer innebär bland annat att jordbruksmark översvämmas av saltvatten, vilket omöjliggör livsmedelsproduktion (Mekongdeltat är ett exempel på ett sådant sårbart område). Översvämnningar liksom torka är återkommande problem i delar av världen och prognoser gör gällande att problemen kommer att accentueras av klimatförändringarna. Problemen kopplas till stabilitet vad gäller utbud av livsmedel, vilket är relevant såväl ur ett matsäkerhetsperspektiv som vad gäller inkomster för stora befolkningsgrupper i utvecklingsländerna; även investeringsbenägenheten i rurala områden i utvecklingsländerna påverkas. Stabil och öppen handel med jordbruksvaror och livsmedel blir i detta ljus viktigt – tillgången på odlingsbar mark frikopplas från tillgången till livsmedel och fri handel är således inte bara nödvändigt på grund av specialiseringen av produktion utan också för att hantera livsmedelsförsörjningen och klimatförändringarna.

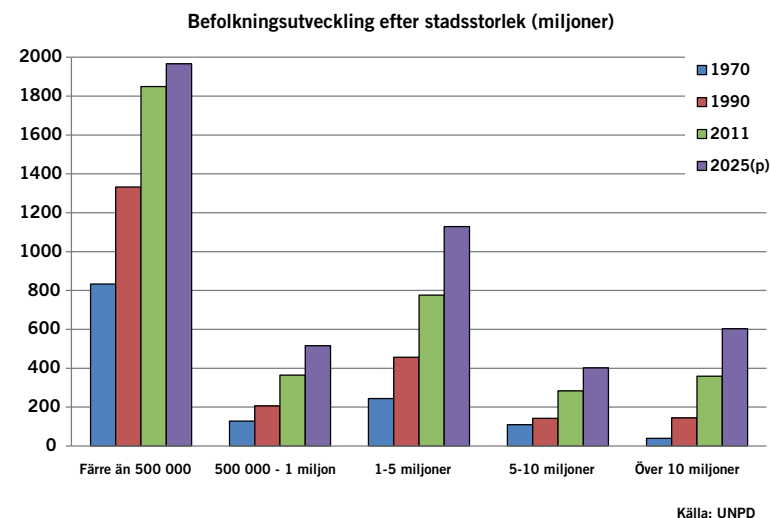
Livsmedelsförsörjningen påverkas på flera sätt av utvecklingen på energiområdet. För det första korrelerar livsmedelsprisutvecklingen med oljepriset, eftersom olja spelar en central roll i produktion och distribution av livsmedel. Denna sammankoppling är särskilt svår för de fattigaste befolkningsgrupperna, särskilt som prisvolatiliteten nu är högre än tidigare och bedömare räknar med att prisinstabilitet består under överskådlig framtid. För det andra är frågan om energieffektivisering av relevans inom såväl produktion som återvinning av livsmedel och har potential att avsevärt förbättra förutsättningarna för livsmedelsproduktionen det kommande decenniet.

2.7 Urbanisering och migration – folk i rörelse

Urbaniseringen är en av de mest påtagliga globala trenderna. Sedan några få år tillbaka lever mer än hälften av världens befolkning i städer (som genererar mer än 80 % av global BNP). Inom några få år kommer även en majoritet av befolkningen i utvecklingsländerna att bo i städer; ett historiskt och får vi anta irreversibelt skifte. Till 2025 beräknar FN att Asiens urbaniseringsgrad uppgår till 54 %; Afrika är då den enda region med en minoritet av befolkningen i städer (45 %). Den enskilt största förändringen handlar som i så många sammanhang om Kina, vars urbaniseringsgrad förväntas stiga till 65 % 2025 (54 % 2014), en ökning av stadsbefolkningen med cirka 200 miljoner jämfört med i dag. Även Indien genomgår en urbaniseringsprocess, men utifrån helt andra utgångspunkter – ökningen förväntas löpa från dagens 32 % till 37 % 2025.

2.7.1 Urbanisering och demografi – möjligheter och utmaningar

Precis som i tidigare perioder (först i Europa och USA, sedan i Latinamerika och Asien) så sker urbaniseringens snabba förlopp i viss utsträckning utan planering och den planering som finns är oftast reaktiv till sin karaktär. I kombination med bristande investeringar i infrastruktur kommer urbaniseringen högst sannolikt att öka omfattningen av tätbefolkade urbana slumområden, vilket riskerar att bidra till social instabilitet och sociala konflikter. Detta innebär att den stora medelklassutveckling som förväntas de närmaste decennierna sker parallellt med en ökande mängd fattiga stadsbor (enligt vissa bedömare kan antalet "urban poor" fördubblas till 2030; KPMG). Urbaniseringen bidrar i detta ljus till att spänningsförhållandet mellan samhällsgrupper ökar; samtidigt innebär den också ökande risker för snabba sjukdomsförlopp (som i kombination med ökande kommunikationer och transporter riskerar att ge till och med globala konsekvenser), svårhanterade avfallsproblem, ökande miljöpåfrestningar, allvarigare konsekvenser av naturkatastrofer och risker för att avsiktlig våldsanvändning får större konsekvenser än tidigare. Samtidigt är det uppenbart att urbaniseringen driver på – och är själva sinnebilden för – moderniseringen i utvecklingsländerna. Dessutom kan tänkas att under det kommande decenniet kommer globalt ledande städer att få – och ta – en allt mer framskjuten roll i såväl inrikes- som utrikespolitiska sammanhang. Sammantaget ställer således urbaniseringen såväl stads- som statsförvaltningar inför en lång rad nya och allt kraftfullare governance-utmaningar.

Förväntningarna hos en ung urban befolkning i utvecklingsländerna kan bli svåra att tillgodose – efterfrågan på varor och service (inklusive vatten, el, telekommunikationer) förutsätter proaktiv planering, liksom infrastruktursats-

ningar, logistik och transportlösningar. Nya krav på service inom produktion, logistik och transport följer och kommer bland annat att innebära att beroendeförhållanden inom och över landsgränser intensifieras, vilket utmanar staten och sätter förhållandet stad-statsmakt i ny belysning. För utvecklade länder är utmaningarna delvis andra – tillväxthastigheten är lägre och arbetslösheten inte sällan hög, vilket riskerar att ge bestående innerstadsslum och sociala konflikter.

En annan central utmaning som en konsekvens av urbaniseringen är det ökade trycket på miljön, som följer såväl av den ekonomiska tillväxten (inte minst i utvecklingsländer) den globala befolkningsökningen och att stora städer expanderar snabbt. Oxford Analytica beräknar att energirelaterade koldioxidutsläpp ökar med 40 % från 2006 till 2025, med hela ökningen i städer utanför OECD-området.

2.7.2 Globalt viktiga städer

Utmaningarna är i många avseenden mest framträdande i de allra största städerna – så kallade megastäder, med befolkning över tio miljoner. Antalet sådana städer förväntas öka från dagens 28 (FNs senaste beräkning) till 36 år 2025. I princip samtliga tillskott finns i utvecklingsländerna (redan i dag återfinns 21 av de 28 megastäderna i utvecklingsländer) och föga förvånande är det i Asien den stora tillväxten förväntas ske – fem av de åtta tillkommande megastäder återfinns i Asien (varav två i Indien), två i Latinamerika och en i Afrika. I Kina förväntas antalet städer i spannet 5-10 miljoner invånare öka från tio till 15, och 45 nya miljonstäder (1-5 miljoner) tillkomma (14 dito i Indien).

De 600 största städerna i världen (i termer av bidrag till global BNP-tillväxt enligt prognos för 2007-2025 från McKinsey – den så kallade "City 600"-gruppen) inbegriper en femtedel av världens befolkning och genererar redan i dag mer än hälften av global BNP. Enbart de 100 största städerna står för närmare 40 % av global BNP, en siffra som beräknas stiga till 60 % 2025. Utvecklingen i de största städerna är med andra ord avgörande för den globala utvecklingen, samtidigt som den snabba urbaniseringen genererar allt svårare utmaningar.

Kompositionen av storstäder förändras dramatiskt. 2025 bedöms 440 av de 600 städer som genererar mest tillskott till global BNP återfinnas i utvecklingsländer, jämfört med 220 år 2007 – "The center of gravity is shifting decisively, and at speed" (McKinsey 2011). Enbart dessa "Emerging 440" (av vilka 242 är kinesiska) förväntas bidra med hälften av all BNP-tillväxt mellan 2010 och 2025. Förändringen har såväl företagsekonomisk som politisk betydelse. För företagen gäller att hitta de urbana områden som genererar mest tillväxt (vilket är av mycket större betydelse än att expandera på existerande marknader). Politiskt innebär

det en tyngdpunktsförskjutning inom och mellan länder och lokala politiker och organisationer blir i större utsträckning globalt relevanta; gränsen mellan inrikespolitik och utrikespolitik suddas ut ytterligare.

2.7.3 Globala migrationsmönster i förändring

Gränsöverskridande migration är en integrerad del av urbaniseringen. Den globala migrationen ökar och uppgick 2013 till 232 miljoner människor, motsvarande 3,2 % av jordens befolkning, en ökning från 2,8 % vid millennieskiftet. Migrationen kan antas öka ytterligare till 2025, bland annat som en effekt av att utvecklingskillnader mellan vissa länder blir mer påtagliga och att diasporagrupper växer i olika länder.

De globala migrationsmönstren är under förändring. Huvuddelen av den samtida migrationen är lokal och regional och sker utanför OECD-området. Enligt International Organization for Migration (IOM) är det totala antalet migranter förvisso fortfarande större i nord än i syd (uppskattningsvis 56 %), men flödet av migranter inom syd är numera större än flödet från syd till nord. Sju av tio migranter har sitt ursprung i syd.

Remitteringar från migranter till sina hemländer inbegriper stora summor; för 2013 beräknas remitteringar till utvecklingsländerna ha uppgått till 414 miljarder USD, cirka 3,5 gånger så mycket som det officiella utvecklingsbiståndet till dessa länder. Enligt Migration Policy Institute (MPI) förväntas remitteringarna öka markant de kommande åren (5-10 % årlig tillväxt), medan utvecklingsbiståndet förväntas ligga förhållandevis stilla. I takt med att dessa skillnader ökar ändras förutsättningarna för såväl mottagande som givande stater. I ett 25-tal länder bidrar remitteringarna till mer än tio procent av BNP; i nio länder till mer än 20 % av BNP (MPI 2013).

Internationella migranter som andel av befolkningen (%)

	2000	2006	2013
USA	12,1	13,1	14,3
EU median	8,6	8,8	10,8
Ryssland	8,1	8,4	7,7
Japan	1,3	1,6	1,9
Indien	0,6	0,5	0,4
Brasilien	0,4	0,4	0,3
Kina	0	0	0,1
Världen	2,9	3	3,2

Antalet internationella flyktingar har legat stabilt kring 15-16 miljoner (inklusive statslösa) sedan millennieskiftet (det vill säga knappt sju procent av den totala migrantstocken; UNHCR, MPI), men den geografiska kompositionen varierar,

vilket inte minst utvecklingen i Syrien vittnar om. Syrienkonflikten liksom IS framväxt pekar mot att det antalet internationella flyktingar kan öka de kommande åren. Till denna siffra kommer uppskattningsvis 23-25 miljoner internflyktingar, varav bortåt hälften enbart i Syrien och Colombia; även DR Kongo och Sudan har flera miljoner internflyktingar (UNHCR). Den stora massan internationella flyktingar (85-90 %) återfinns i utvecklingsländerna; OECD-området är förhållandevis irrelevant i detta sammanhang. Jordanien, Palestina och Pakistan har samtliga fler än två miljoner internationella flyktingar (MPI 2013); för de två förstnämnda innebär det mycket stora andelar av den totala befolkningen (drygt 50 % i Palestina, 35 % i Jordanien) och flyktingsituationen kan förväntas definiera dessa samhällen (liksom Syrien och ett antal afrikanska länder) under kommande decennier; konflikter eller statskollaps i dessa områden skulle få mycket stora regionala men även globala konsekvenser.

2.7.4 Förändrad folkhälsa och nya hälsoteknologiska förutsättningar

Den åldrande befolkningen, i kombination med en förändrad livsstil för den nyinflyttade urbana befolkningen (med modern, energirik diet och mindre rörelse i vardagen), sätter även press på hälsosystemen där antalet kroniska sjukdomar (hjärt-och kärlsjukdomar, fetma, diabetes) ökar. Till 2020 förväntas kroniska sjukdomar utgöra mer än 57 % av världens samlade sjukdomsbild. Samtidigt möjliggör framsteg inom det medicinska området att livshotande sjukdomar till allt högre grad kan botas eller bromsas och att vår livslängd förlängs. För att möta denna utveckling, där vi lever längre men till en högre grad med olika diagnoser, tillämpar ett flertal stater lösningar med decentraliserad, patientnära vård, där kontinuerlig uppföljning med patienter sker så nära hemmet som möjligt. Problematiken är inte koncentrerad till de avancerade ekonomierna – redan nu sker 79 % av alla dödsfall relaterade till kroniska sjukdomar i utvecklingsländer och fetma utvecklas även i de länder där befolkningen lider av undernäring. Fram till 2025 förväntas antalet patienter med diagnostiserad diabetes mer än

Internationella migranter som andel av befolkningen (%) Källa: UNDP			
	2000	2006	2013
USA	12,1	13,1	14,3
EU median	8,6	8,8	10,8
Ryssland	8,1	8,4	7,7
Japan	1,3	1,6	1,9
Indien	0,6	0,5	0,4
Brasilien	0,4	0,4	0,3
Kina	0	0	0,1
Världen	2,9	3,0	3,2

fördubblas i utvecklingsländerna. Den förändrade folkhälsan världen över kommer sätta press på hälsofinansieringssystemen där en högre andel av BNP kommer att behöva allokeras till sjukvården.

Samtidigt finns det stora möjligheter inom genetiken, som möter en liknande utveckling som vi tidigare sett inom IT-området. Informationen i vårt DNA kommer att kunna läsas, analyseras, omformas och förflyttas. Priset för sekvensering av en individs genom, det vill säga metoden för att förstå hur den genetiska informationen kodats, har minskat från cirka 70 miljoner kronor till 7000 kronor på tio år. 2025 beräknas kostnaden gå ner till ett par kronor och DNA analyseras lika naturligt som standardblodvärden behandlas i dag. Utvecklingen skapar nya industrier och kan bland annat bidra till genombrott inom det medicinska området där ärftliga sjukdomar kan plockas bort ur den genetiska sammansättningen vid reproduktion och där individens sjukdomar kan behandlas med genetiskt riktade behandlingar. Då området fortfarande är i ett tidigt stadium är det svårt att fullt ut skönja vilka effekterna blir av utvecklingen inom DNA-sekvensering och -tillverkning. Med stor sannolikhet kommer fler sjukdomar kunna identifieras, förstås, behandlas och förebyggas, vilket kommer att bidra till en förbättrad global hälsa och länge livstid, minskad sjukfrånvaro och medicinska bieffekter och ökad produktivitet och skattebas, redan 2025. Kina och USA är världsledande inom fältet, där Kina redan under 2014 står för mer än hälften av den globala marknaden för DNA-sekvensering och där stora forskningsprojekt pågår bland annat för att öka förståelsen för hur befolkningen ska kunna leva friskare och längre liv. Vi förväntar oss en fortsatt kinesisk satsning på detta område.

Utvecklingen inom genetiken parallellt med urbaniseringen medför även risker för spridning av virus och utbredning av pandemier. Med tätbefolkade städer som står i ständig kontakt med (och är beroende av exempelvis matimport från) varandra blir sjukdomsutbrott svårare att kontrollera. Förekomsten av bioterrorism (exempelvis riktade attacker på DNA-nivå) kan på sikt inte uteslutas. Den syntetiska biologins utveckling ger upphov till stora etiska och politiska frågor: Vem äger informationen om en individs DNA? Hur ska DNA få manipuleras? I vilken utsträckning ska vi genmodifiera djur, grödor och bränsle? Hur ska området (som innefattar såväl privata som offentliga aktörer) regleras och organiseras så att utvecklingen inte begränsas men heller inte är bortom kontroll?

3. Trendimplikationer – individ, stat, internationellt system

Vad betyder denna utveckling för världen 2025? De sju trenderna i föregående kapitel pekar mot att i väsentliga avseenden möter vi en annan värld 2025 – förutsättningarna förändras för individer, stater och det internationella systemet. Globaliseringen och digitaliseringen öppnar nya möjligheter för individer vad gäller kommunikation och politiskt inflytande men är samtidigt utmanade för det sociala kontraktet mellan staten och medborgarna. Staten förblir den centrala politiska organisationsformen men spelar successivt en annan roll än tidigare och traditionell maktutövning (och -instrument) svarar bara delvis mot de nya utmaningar och problem som staten möter. Statens anpassningsförmåga blir således avgörande för att hantera dessa nya förutsättningar. Det internationella systemet kommer i ännu högre grad än tidigare att präglas av två parallella utvecklingslinjer – dels komplexa konfliktrelationer och fortsatt relevans för militär förmåga, dels djupgående ekonomiska beroendeförhållanden. Den globala politiken förändras i takt med att den hittillsvarande multilaterala ordningen ifrågasätts av framväxande aktörer med helt eller delvis annan agenda.

3.1 Individen i centrum – digitala möjligheter och global utjämning

I många utvecklingsländer sker inte bara en dramatisk och omtumlande urbanisering och modernisering, utan också en kommunikationsrevolution. Även i den utvecklade delen av världen sker genomgripande förändringar till följd av kommunikationsutvecklingen. Sammantaget kommer miljarder människor leva helt annorlunda liv 2025 jämfört med bara en generation tidigare. Demokratisering, välståndsutveckling (bäst illustrerad av den stora framväxten av en global medelklass) och teknologisk utveckling (framför allt digitaliseringen), öppnar i ett tioårsperspektiv dramatiskt nya möjligheter för många individer att påverka sin egen livssituation. Följden blir att såväl individens handlingsfrihet som handlingskapacitet ökar. Utvecklingen hänger också samman med möjligheterna till migration och tillgång till (högkvalitativ) utbildning och kan i förlängningen tänkas innebära mer av transnationell identifikation baserad på individuella intressen och värdegemenskap snarare än territoriell tillhörighet – med förändrade politiska referensramar som följd. Teknologisk utveckling möjliggör för diasporor att ha tätare kontakt med sina ursprungsländer och ökat ömsesidigt utbyte av information och erfarenheter. Den teknologiska utvecklingen innebär således att kontaktytorna ökar och samhällen knyts närmare varandra, vilket också skulle kunna innebära ökad extern inblandning i länders inrikespolitik.

Digitaliseringen är den enskilt största förändringsfaktorn i vårt tidsperspektiv. Utvecklingen från traditionell mobilkommunikation till uppkoppling mot nätet

ger helt andra förutsättningar för kontakter, marknader, intresseartikulation och kunskap om det som sker bortom den traditionella horisonten. Tillgång till och möjlighet att förmedla information är en global utjämningsfaktor av högsta rang. Användningen av sociala medier för politiska syften har redan visat sig betydelsefull (i allt från mobilisering av väljare i nationella val till kraften i frigörelseprocesserna i Nordafrika) – den enskilde kan genom enkel masskommunikation få ett genomslag av till och med strategisk betydelse. Under det kommande decenniet kommer vi sannolikt att få se hur digitaliseringen får fullt genomslag i nationella politiska beslutsprocesser men även mer av opinionsbildning och lobbying över statsgränser – inga samhällen blir immuna för viljeyttringar från externt håll. I förlängningen, men rimligen bortom 2025, kommer ökade krav på representation i andra än nationella fora innebära att vi också får se exempel på mer organiserade kanaler för transnationellt inflytande, till och med röstande, allt med rationaliteten att vad som sker och vilka beslut som fattas inom ett visst territorium har återverkningar långt utanför landets gränser.

3.2 Det sociala kontraktet utmanas – utanförskap och konkurrens

I kontrast till denna i många avseenden positiva utveckling ser vi också tecken på hur trenderna innebär att samhällen utsätts för påfrestningar, traditionella strukturer och normer förändras fundamentalt och den sociala sammanhållningen utmanas. Detta gäller såväl i västvärlden som i utvecklingsländerna, om än med olika förtecken. Den framtida sociala sammanhållningen i globalt viktiga länder är på sätt och vis ett av de största frågetecknen vi står inför. Poängen är att den senaste generationens förändringar både enar och splittrar samhällen och påverkar såväl nationalism och xenofobi som internationalism, demokrati och friheter. Samhällen reagerar olika, mot bakgrund av varierande politiska och socio-ekonomiska förutsättningar. Men allt talar för att det kommer att påverka staters stabilitet, produktivitet och internationella relationer.

Globaliseringen är välståndbringande och utjämnar en del gap mellan fattiga och rika, men utmanar samtidigt grundläggande sociala kontrakt. I västvärlden innebär den ekonomiska utvecklingen (med bland annat utflyttning av produktion till låglöneländer) tillsammans med den teknologiska utvecklingen (exempelvis robotifiering) en ökad arbetslöshet och omställningsutmaningar, med sociala spänningar som följd. I en del av dessa samhällen kommer i ett tioårsperspektiv arbetslösheten att parkera på nivåer som vi tidigare ansett vara oacceptabla, vilket i sin tur ger ekonomiska utmaningar för offentliga socialförsäkringssystem, ökande inkomstklyftor mellan individer och för en del individer ett socialt utanförskap. Det finns en påtaglig risk för att en permanent underklass skapas, vilket samtidigt blir en grogrund för nationalism och extremism. I en lång rad västländer – även Sverige – växer sig missnöjesyttringar allt

starkare. Till del uppstår problemen och spänningarna därför att omställningshastigheten är så hög – samhällen lyckas inte skapa nya arbeten i samma omfattning och i samma tempo som gamla arbeten av olika skäl försvinner. Mycket talar för att i vår del av världen blir detta den kanske största sociala utmaningen i ett 2025-perspektiv – den sociala sammanhållningen luckras upp och det sociala kontraktet mellan medborgare och stat måste omtolkas och omformuleras.

För många utvecklingsländer blir den centrala utmaningen i ett 2025-perspektiv att se till att tillväxt och handel kommer en större andel av befolkningen till del. I Mellanöstern och Nordafrika har på senare år tidigare samhällsordning utmanats i grunden vad gäller relationer mellan fattiga och rika, välutbildade och lågutbildade, unga och gamla utan att stabilitet och långsiktig hållbarhet uppnåtts. Sociala strukturer utvecklas långsamt, vilket ger anledning att tro att den grundläggande problematiken i denna del av världen kommer att bestå i det tidsperspektiv vi här diskuterar. Situationen accentueras av att digitalisering och ökad integration i världsekonomin för delar av regionen innebär att gapet mellan individens behov och statens förmåga att reformera de sociala strukturerna successivt ökar. Fortsätter denna trend kan vi komma att få se en våldsam upplösning (som den iranska revolutionen 1979).

På ytterligare andra håll, exempelvis i Asien, är den snabba urbaniseringen kärnan i omställningsdynamiken. En kraftigt ökad koncentration av individer till vissa områden kommer att ge upphov till såväl högre prisnivåer och bostadsbrist som arbetslöshet, fattigdom och sociala spänningar. Till bilden hör också risk för radikaliserings till följd av misslyckad integration av migranter. Men globalt ledande städer kommer samtidigt att vara såväl ekonomiska motorer som politiska centrum; stadspolitik blir i detta ljus av global relevans.

Slutsatsen är att socioekonomiska förutsättningar och förändringar ofta ger politiska konsekvenser – det är således ingen slump att vi ser en allt djupare globalisering parallellt med framväxten av nationalism och missnöje eller motsvarande uttryck i många länder världen över, men inte minst i Europa. Hur man kan – och bör – hantera den frustration som sociala spänningar och utanförskap ger upphov till i kombination med vissa grupperns känsla av maktlöshet blir en av de centrala globaliseringsfrågorna det kommande decenniet.

3.3 Staten 2025 – gamla förväntningar, nya roller

Staten förblir även i ett 2025-perspektiv den centrala politiska organisationsformen. Men flera av de stora utmaningarna mot staten som vi ser i dag – globaliseringseffekter, nationalism och inrikespolitiska protestyttringar – kan vi förvänta oss förstärks under det kommande decenniet. Globaliseringens dynamik ger ständigt nya vinnare och förlorare, såväl inom länder som mellan länder.

Statsbegreppet blir alltmer komplext – inte bara på grund av den variation i typer av politiska system som finns, utan också därför att i såväl så kallade utvecklade länder som i utvecklingsländerna finns enorma skillnader i socioekonomiska förutsättningar. I de rikaste länder finns stora fattiga grupper, och i de fattigaste länderna finns mycket förmögna eliter. Att tala om stater som monoliter blir än mer problematiskt än det hittills varit.

Teknologisk utveckling och inte minst framväxten av sociala medier utmanar stater på olika sätt. Krav på ansvarsutkrävande och transparens tillsammans med möjlighet till mobilisering ger nya förutsättningar för staten: Reaktionstiden förkortas och staten måste vara mer adaptiv än tidigare. Detta är och blir en utmaning för alla stater, men liberala demokratier torde generellt vara mer adaptiva än auktoritära stater. Samtidigt måste understrykas att den teknologiska utvecklingen också gynnar många stater – även auktoritära – exempelvis för kontroll av sina egna medborgare liksom för underrättelsearbete mot främmande makter.

Statens roll förändras delvis, i en rörelse bort från tillhandahållande av offentlig service till mer av en faciliterande och reglerande funktion, vilket samtidigt innebär beroende av andra aktörer för viktiga samhällsfunktioner. Till detta kommer att nationella styrsystem utmanas inte bara av nya inrikespolitiska förutsättningar utan också av att möjligheterna till transnationell påverkan ökar, inte minst genom sociala medier.

Såväl sårbarhet till följd av externa beroendeförhållanden och kritisk infrastruktur som miljöproblem ger ett ökat fokus på motståndskraft (*resilience*) och nya, komplexa hotbilder. Detta innebär inte att traditionella hot upphör att vara relevanta; snarare är det så att hotpaletten utvidgas. Men det föreligger i ökande utsträckning en obalans mellan konventionella politiska medel (inte minst konventionella militära medel) och den nya tidens (inrikespolitiska och utrikespolitiska) sårbarheter.

Frågan är till sist om staten förfogar över effektiva instrument för att hantera dagens och morgondagens viktigaste frågor – risken är uppenbar att vi under det kommande decenniet i allt högre utsträckning får en obalans mellan politikens räckvidd (kapacitet att leverera) och medborgarnas efterfrågan på resultat. Den springande punkten handlar om det politiska systemets legitimitet. Generellt sett sker en förskjutning från *input*-legitimitet (medborgarnas delaktighet i den politiska processen) till *output*-legitimitet (att det politiska systemet ger det utfall medborgarna efterfrågar) – en rörelse som nedvärderar betydelse av det politiska styrelseskicket till förmån för handlingskraft och resultatorientering, det vill säga en utmaning mot normen om demokratins primat. I förlängningen ger detta upphov till frågor om såväl statens roll som andra aktörers politiska betydelse.

Under det kommande decenniet förväntar vi oss att det blir nödvändigt för staten att i ökande grad arbeta i partnerskap med andra typer av aktörer. Utvecklingen är långt ifrån oproblematisk givet olika aktörstypers intressen, ansvarsförhållanden och tidshorisonter och ställer krav på nya former av styrsystem (*governance*).

Globala företag får en mer framträdande roll där många företag kommer att erbjuda sina anställda förmåner som hittills tillhandahållits av den offentliga sektorn, exempelvis hälsovård, äldreomsorg och utbildning. Det mervärde företagen erbjuder genom sociala skyddsnät kommer att vara en konkurrensfördel och ett sätt att knyta upp lojala medarbetare på lång sikt i en värld där frilansarbete och global rörlighet gör det svårare att attrahera och behålla kompetens på arbetsplatserna. I ännu högre grad än hittills kommer stora globala företag att ha en påverkan på politiken genom var de väljer att förlägga sin verksamhet (produktion respektive forskning och utveckling) och var de betalar skatt. Företagens politiska roll växer i vårt tidsperspektiv dels därför att deras finansiering av exempelvis utbildning och forskning kan förväntas öka, dels därför att avreglering, liberalisering och privatisering ger nya beroendeförhållanden där företag spelar en mer framträdande roll inte bara i utförandet av politiska beslut utan också i utformningen av desamma. Men samtidigt ökar många företag sitt samhällsengagemang, exempelvis på miljöområdet och vad gäller barnarbete.

I takt med urbaniseringsutvecklingen kommer de större städerna att bli ännu viktigare än i dag och kan förväntas att i högre utsträckning driva egna intressen även på områden (såsom utrikes- och säkerhetspolitik) som hittills varit förbehållna centralmakten. Effekten härav kan bli antingen att centralmakten förstärks eller utmanas av självständiga stadsaktörer med intressen på tvärs mot det egna landets och i linje med andra städers – till och med länders – intressen. Såväl stadsaktörer som civilsamhälleorganisationer kan förväntas spela en framträdande roll i hanteringen av sociala spänningar (liksom internationell krishantering) – statens roll blir annorlunda jämfört med tidigare, en process som redan pågått en tid. I förhållandet stat-individ reser detta frågan om vad medborgarna förväntar sig att staten ska göra.

3.4 Internationella relationer – parallella universum?

Ur geoekonomisk synvinkel pekar trenderna i stort sett samstämmigt i samma riktning: västvärlden utmanas, och vi ser en tyngdpunktsförskjutning till Asien, såväl i kvantitativa termer (ekonomisk storlek, handels- och investeringsandelar) som vad gäller kvalitativa, långsiktiga utvecklingsparametrar (utbildnings- och FoU-satsningar, innovation och konkurrenskraft). Kina är det enskilt viktigaste landet i denna förändringsprocess.

I globaliseringens fotsår ökar beroendeförhållanden, ekonomier vävs alltmer samman och sårbarheten tilltar – en allvarlig kris i en av de större ekonomierna får kraftfulla återverkningar i många andra delar av världen. Handelssystemet och fungerande transport- och logistikkedjor är avgörande för såväl välfärd som säkerhet. Enskilda länders – även de störstas – möjligheter att ensamma påverka sin situation reduceras kraftigt. Beroendeförhållandena är nyckeln till tillväxt och fortsatt utveckling men inbegriper också risker och sårbarheter av i vissa fall säkerhetspolitisk relevans – ”no part of our interconnected world is immune”, för att citera IMF-chefen Lagarde – och reducerar verkkningsgraden för nationella regleringar; istället ökar efterfrågan på mer internationellt samarbete. Samtidigt råder konkurrerande uppfattningar om hur detta samarbete ska organiseras på bästa sätt.

Parallellt med denna globaliseringsutveckling ser vi att traditionell säkerhetspolitik, konkurrerande normer samt misstro präglar mellanstatliga relationer på många håll. Militära maktmedel behåller sin relevans. Denna parallella dynamik – två typer av internationella relationer med olika logik och dynamik – definierar exempelvis Ost- och Sydostasien, där bland annat konflikter mellan Kina och grannländer i såväl Östkinesiska som Syd kinesiska havet består samtidigt som ekonomisk interaktion fortgår eller till och med ökar. Kina är den viktigaste handelspartnern för snart sagt alla sina grannar, parallellt med säkerhetspolitisk konkurrens, om än inte öppen militär konflikt. I vårt eget närområde präglas relationerna mellan Ryssland och EU av samma dubbelhet – ekonomisk interdependens är av central betydelse för välfungerande samhällen men lyckas inte ensamt omforma nationella intressen och motverka säkerhetspolitisk konfrontation. Denna ordning kan förväntas bestå även i ett 2025-perspektiv, mot bakgrund av såväl globaliseringens komplexa och motstridiga implikationer som djupt rotad normativ konkurrens och upplevda historiska oförrätter.

I andra delar av världen, som exempelvis Syd asien, Mellanöstern och Nordafrika, ser vi fallande stater och våldsamma, fundamentala konflikter som omöjliggör normal ekonomisk aktivitet, för att inte tala om regional integration och utvecklingen av ömsesidiga beroendeförhållanden för politiska syften.

3.5 Global politisk ordning i ny skepnad – multilateralismens fall och nya polariteter

Det internationella systemet är i förändring och under den kommande tioårsperioden finns all anledning att tro att den nuvarande institutionella ordningen förändras, såväl vad gäller globala och regionala organisationer som grundläggande principer. Fram växer en ordning som i vissa avseenden blir mer multipolär, men samtidigt mindre multilateral.

Ur ett aktörsperspektiv ser vi en ny polaritet växa fram – USA:s dominans försvagas samtidigt som Kinas betydelse ökar. Huruvida det till 2025 blir relevant att tala om ny bipolär global ordning beror framför allt på Kinas utrikespolitiska ambitioner. Att landet är en global ekonomisk och regional politisk aktör är oomtvistat, men i vilken utsträckning man utvecklar globala politiska ambitioner är fortfarande oklart och omtvistat (liksom hur omvärlden uppfattar Kinas ambitioner att förändra den nuvarande ordningen). Men att relationen mellan Kina och USA blir den strategiskt avgörande parametern i ett 2025-perspektiv råder inget tvivel om (se vidare nästa kapitel).

Den multilaterala ordning som vuxit fram sedan andra världskriget utmanas av den ekonomiska tyngdpunktsförskjutning som fångas i många av trenderna ovan – Bretton Woods-systemets institutioner speglar kort sagt inte dagens och morgondagens realiteter. Två nära relaterade utvecklingslinjer kan skönjas. Den ena är att Kina och andra stormakter på framväxt inte vill binda sig i en institutionaliserad multilateral struktur av den typ som exempelvis EU eftersträvar – multilateralismen försvagas som effekt av pågående förändringsprocesser.

Den andra är att själva organisationsfloran förändras. Sedan finanskrisen har alltfler ifrågasatt IMF, Världsbanken och WTO samtidigt som G20 vuxit fram som ett centralt forum för först ekonomisk krishantering och därefter långsiktig styrning. Förespråkare för G20 trycker på att det är ett mer representativt och därmed legitimt forum än exempelvis G7/G8 eftersom det inbegriper de stora framväxande ekonomierna, framför allt Kina, samtidigt som det är litet nog att agera effektivt och inte paralyseras på det sätt som präglat framför allt ett antal stora FN-arrangemang. Men symptomatiskt nog är G20 ett lösligare forum, närmast att likna vid ett toppmötesmaskineri. De framväxande stormakterna – liksom några av de gamla – vill inte ha långtgående juridiska avtal i den globala politiken.

Till bilden hör också att vi ser allt fler regionala samarbetsprojekt, vilket riskerar att utmana den multilaterala ordningen. Utvecklingen är mest uppenbar på handelsområdet, där ett antal stora förhandlingsprocesser (TTIP, TPP, RCEP) kan innebära en förändrad roll för WTO framöver, och därmed nya förutsättningar för de länder som inte är del av de framträdande regionala processerna att artikulera sina intressen, samtidigt som de länder som innefattas förr eller senare riskerar att behöva välja mellan att främja den regionala alternativt den globala nivån.

Nyligen har också ett slags alternativ till IMF och Världsbanken lanserats från de så kallade BRICS-länderna Brasilien, Ryssland, Indien, Kina och Sydafrika. Det är för tidigt att säga vilken reell ekonomisk effekt dessa kommer att få, men som politisk indikation på att länderna söker en revision av den nuvarande ordningen snarare än att enbart agera inom ramen för densamma är utvecklingen likväl principiellt viktig.

Internationella institutioner avvecklar sällan sig själva och till 2025 kan vi förvänta oss att den gamla ordningens institutioner i huvudsak finns kvar. Men frågan är vilken reell betydelse de kommer att ha – risken är påtaglig att många de facto får mer av en ceremoniell position medan den faktiska politiken bedrivs i lösligare fora, i vilka framväxande rika och starka stater driver normer och värderingar på tvärs mot våra europeiska diton.

4. Konsekvenser för de viktigaste strategiska aktörerna

4.1 Ständig och omvälvande förändring

Trendbeskrivningarna ovan visar på snabba förskjutningar inom en rad områden bara under det senaste decenniet och stora förändringar är att vänta till 2025. I andra avseenden är situationen förhållandevis statisk. Denna kombination av kontinuitet och förändring gör att vi också får en delvis ny uppsättning globalt viktiga aktörer, och balansen mellan ledande aktörer förändras. Processen faller in i ett historiskt mönster av aktörsdynamik. För inte så många generationer sedan var Storbritannien världens supermakt och kolonialism och västlig överlägsenhet togs för givet. Världskriget och USA:s produktivitet och innovationsförmåga var tongivande förra århundradet. På 1970-talet hade världens mest folkrika land, Kina, en ekonomi som var bara en tiondel av USA:s. Kina betraktades då ofta som ett fattigt, agrart och närmast bakåtsträvande samhälle. 40 år senare har landet utvecklats och urbaniserats i hög fart och har en ekonomisk storlek i jämnhöjd med USA:s. På 1980-talet var det tal om att Japan skulle kunna bli världens största ekonomi och många trodde att en genomsnittlig japan var dubbelt så produktiv som motsvarande amerikan; de senaste decennierna har den japanska framgångssagan förbytts i ekonomisk stagnation. Sovjetunionens och Warszawapaktens fall markerade slutet på ett halvsekel av bipolär politisk och ekonomisk konkurrens. Med andra ord, världen och de strategiska aktörerna och deras inbördes förhållande förändras ständigt.

Den geoekonomiska förändringen de senaste tio åren har varit historiskt signifikant, även om det inte alltid har känts i vardagens Stockholm, Lund eller Umeå, eller i Tokyos, Berlins eller New Yorks vimmel. Skillnaden har varit desto större i Peking, Delhi, Jakarta, Kanton och Lagos, där förändringen varit spektakulär. Med fortsatt globalisering, dramatiskt ökad handel, ny teknologi, kraftig urbanisering samt förbättrad hälsa och mindre (om än fortfarande betydande) fattigdom, bedöms denna förändringstakt till och med öka till 2025. De strategiska aktörerna kommer att påverkas olika mycket och olika snabbt.

Växande medelklass, digital uppkoppling, urbanisering, innovation och hälsa kommer att gynna de stater och regioner som har stor tillväxtpotential oproportionerligt mycket, framför allt i Asien och till del i Afrika och Latinamerika. I ett 2025-perspektiv kommer länder som har stora befolkningar och kan kapitalisera på ovanstående trender att ha god potential att förändra sig själva och därmed bidra till global maktförskjutning. Först och främst handlar det om Kina, i andra hand länder som Indien, Indonesien, Brasilien, Mexiko och Nigeria. Europa, USA och Japan ligger redan på en hög nivå vad gäller dessa parametrar, varpå omvälvningen blir mindre påtaglig i relativa termer.

Ekonomiskt odiversifierade och råvaruexporterande länder kommer att vara sårbara, speciellt de som är korrupta. Denna kategori länder kommer att få det svårt att uppnå verklig tillväxt, inklusive långsiktig återinvestering för folkets väl, landets attraktivitet och förmåga att bidra till regionala och globala frågor. De stater som inte utnyttjar ny teknologi och/eller som hämmar frihet och kreativitet, kommer att tappa i relativa termer, eller i varje fall gå miste om en del av fördelarna. Detsamma gäller negativ demografi, icke-investeringar i sjukvård och negligering av miljön: förr eller senare hämmar dessa faktorer produktivitet och tillväxt, och riskerar att utgöra ett problem för social sammanhållning.

Teknologiutvecklingen kommer sannolikt att ha stora konsekvenser för global produktivitet, effektivitet, hälsa och energiförsörjning. Men mycket av den nya tekniken kommer att finnas tillgänglig för många stater. Utifrån ett strategiskt statligt aktörsperspektiv är teknologi en global utjämnare och förändrar troligen inte proportionerna mellan de större aktörerna i nämnvärd utsträckning. Däremot kommer teknologi sannolikt skapa större gap inom samhällen mellan de som har teknologin och kan utnyttja den, och de som saknar den möjligheten.

4.2 Strategiskt aktörskap – mer än pengar och vapen

En utgångspunkt för att definiera en strategisk aktör är ekonomisk storhet och förmågan att projicera politiska, finansiella och militära maktmedel. Handelsvolym, beroendeförhållanden, delaktighet i internationella flöden och förädlingskedjor, men också resursutnyttjande och exempelvis utsläpp är viktiga parametrar, liksom investeringar i utbildning, FoU och innovation. Globalt engagemang och ansvarstagande i olika sakfrågor (som klimat och utveckling) är del av det strategiska aktörskapet, men även förmågan att blockera samarbeten och internationella organisationers funktionalitet är centrala komponenter.

Utifrån en sådan utgångspunkt är USA och Kina i dag i en helt egen kategori och de facto de två mest tongivande strategiska aktörerna (trots osäkerheten kring Kinas globala ambitioner och förmåga). Vi förväntar oss att detta gäller i ännu högre grad 2025. EU är också en enad strategisk aktör i flera av ovanstående frågor, exempelvis på handelsområdet och som finansiell aktör genom euron, men i andra frågor är det svårt att säga att EU i dag agerar som en homogen entitet, med en röst, på den globala arenan (se nästa kapitel).

Därutöver finns en grupp av stater som sällan är strategiska eller betydelsefulla globala aktörer på alla ovanstående områden, men väl på vissa. Indien och Japan är viktiga i den globala ordningen, om än på väldigt olika sätt. Japan tillhör eliten avseende ekonomisk storhet, bistånd, teknologi och innovation. Men landet har bara en tiondel av Kinas befolkning och har än färre resurser. Det ekonomiska gapet till Kina, och Indien, kommer sannolikt att växa. Indien

är viktigt främst på grund av den inhemska marknaden, befolkningens storlek och landets förväntade potential. Tyskland är en ekonomisk stormakt och ligger precis som Japan i framkant på flera områden. Men vare sig Japan, Indien eller Tyskland har i dag militär förmåga – eller ambition – att substantiellt bidra till internationell fred, säkerhet och säkrande av de globala flödena.

Frankrike och Storbritannien är viktiga ekonomier och upprätthåller en global retorik och ambition, medan Brasilien har ambition och potential, men hittills inte alltid förmåga att verka som en strategisk aktör i olika frågor. Ej heller Ryssland, som förvisso sitter i FN:s säkerhetsråd, är i dag i alla avseenden en strategisk aktör. Ryssland har i nominella termer en ansenlig ekonomi, i jämnhöjd med Italiens, men är de facto en monoekonomi och saknar förmåga och vilja att verka konstruktivt för global nytta och den internationella ordningen.

Det är signifikant att det i dag – i kontrast till vad som var fallet för 10-20 år sedan – inte räcker med en västerländsk konsensus för att forma den globala agendan. USA och Kina är i dag helt centrala, men ytterligare ett halvduzin länder behöver ge i varje fall passivt stöd för globala satsningar. Och i vissa fall räcker det med ett eller två av ovanstående länder för att sätta käppar i hjulet för de övriga. Det är en svårare och mer mångfacetterad värld vi lever i, och det kommer bli än mer komplext att samarbeta och nå resultat framåt 2025.

I ett 2025-perspektiv är det möjligt – många bedömare skulle säga sannolikt – att länder såsom Mexiko, Indonesien, Turkiet, Iran, Nigeria och Sydafrika (tillsammans cirka 900 miljoner människor och kanske närmare 10 % av global BNP (PPP) år 2025) kan komma att spela en mer global roll i flera frågor. Det är positivt att fler länder, som representerar stora befolkningar och ekonomier, har ökad röst i globala frågor, men det gör det inte lättare att finna gemensamma lösningar när de nationella intressena och värderingarna är så skilda.

Det är ett faktum att listan över världens tio största ekonomier och marknader förändras dramatiskt, och därmed också förutsättningarna, viljan och förväntningarna att agera globalt. Ett G7 2025 kommer inte att vara en särskilt västerländsk konstellation.

I flera fall är de största frågorna kring global säkerhet, balans och förutsägbarhet i 2025-perspektivet kopplade till inrikespolitisk osäkerhet. Detta är i första hand fallet med Kina och Ryssland, men till del även USA och EU.

4.3 Kinesisk inrikespolitik är global säkerhetspolitik

I en globaliserad värld är Kinas interna skörheter den kanske främsta geostrategiska osäkerheten. Akut vattenbrist, risken för låne- och fastighetsbubblor, omfattande korrupktion, folkliga protester och demonstrationer, och oberäknelig

nationalism/patriotism i händelse av internationella tvister och incidenter kommer att präglade de närmaste tio åren.

Dessa kriser kan få oanade konsekvenser inte bara för kinesiska grannrelationer utan också för landets stabilitet, produktivitet, investeringsflöden och handel. Vidare är det högst osäkert hur det kinesiska kommunistpartiet hanterar en ökad nivå av individuell frihet och individens tillgång till kunskap.

Det finns helt enkelt ingen modell för hur omvärlden påverkas av kinesisk intern oro. Kinas ekonomi har vuxit fyra gånger på ett dussin år och urbanisering, infrastruktursatsningar, digital uppkoppling och miljöförstörelse är på en skala – och har skett med en hastighet – vi har svårt att greppa. Dels är det ett annat Kina än det var för 10-20 år sedan, om än med samma politiska system. Dels har Kina blivit så stort, viktigt och komplext att osäkerheten överväldigar och det är enklast att hoppas på fortsatt stabilitet, mjuka landningar/lösningar/liberalisering och (utifrån västerländskt perspektiv) goda och rationella internationella relationer. Vi kommer att överraskas längs vägen, och vägen kommer med all sannolikhet att vara krokig och besvärlig.

Nyckeln till framtiden är hur utmaningar och incidenter hanteras. Här har Japan och USA, som båda är beroende av Kina (och vice versa), särskilt intresse att säkerställa nära dialog, goda handelsrelationer och förmåga till militär de-eskalering. Dessvärre tolkas lätt detta som kompromiss eller eftergift och uppfattas som politiskt och normativt svagt. Men de globala proportionerna ser annorlunda ut i dag, och gårdagens status quo och normer håller på att utmanas, vare sig det är positivt eller negativt utifrån västerländska intressen.

De kinesiska framtidsförutsättningarna är dock fortsatt gynnsamma, även med en åldrande befolkning och bristande frihetsgrader. Den inhemska marknaden har fortsatt enorm potential och mätt i BNP/capita (i dag cirka 7 300 USD/capita i nominella termer och 10 700 USD/capita i PPP-termer), och i jämförelse med andra närliggande, handelsberoende och konfucianska samhällen som till exempel Sydkorea och Japan, har Kina potentiellt långt kvar att gå. Därtill spelar Kina en allt större roll i globala frågor, om än utifrån sina egna medel, metoder och normer. Det kan inte uteslutas att Kinas ekonomi 2025 är nästan dubbelt så stor som 2014. Utdelningen av dagens investeringar i FoU och innovation kan ge Kina ytterligare tyngd och långsiktig potential.

Frågan är om det kinesiska kommunistiska partiet är tillräckligt anpassningsbart och proaktivt för att hantera ett land som i många delar förändras så snabbt och står inför så många svåra utmaningar. Intressant nog, när det gäller den internationella ordningen, verkar Kina kunna ha kakan och äta den samtidigt. Kina är i dag centralt i gårdagens internationella strukturer och man är medveten om att man har gynnats av globalisering, frihandel och flödessäkerhet (tack

vare USA), medan någon annan (USA) har stått för kostnaderna. Samtidigt är man tillräckligt stor för att skapa alternativa strukturer och konstellationer som tjänar kinesiska politiska och ekonomiska syften. Detta är negativt för den aktuella internationella ordningen, men tjänar Pekings syften och inflytande väl. Den stora frågan är hur konstruktivt Kina kommer att vara framöver, eller om man bara är tillräckligt konstruktiv (och skicklig) för att köra parallellt med både gamla och nya strukturer. Men vi vet inte vilka territoriella, militära eller normativa ambitioner landet kommer att ha 2025.

Vare sig det går bra eller mindre bra för Kina, så kommer Kina med all sannolikhet ha ett större fotavtryck i världen, i nästan alla frågor, än vad som är fallet i dag.

4.4 Ryska inhemska utmaningar är Europas huvudvärk, men också världens

Om än inte lika viktigt utifrån ett globalt perspektiv, men väl så viktigt för Europa, är Rysslands interna osäkerheter. Ryssland har under minst tio år stått inför flera negativa trender. Demografiskt kommer antalet ryssar i arbetsför ålder under de närmaste tio åren att minska med cirka en miljon per år, från drygt 71 miljoner till 61 miljoner. Detta kommer i sig att ha dramatiska konsekvenser för landets produktivitet och skattebas. Ryssland har, trots tio år av stark ekonomisk tillväxt tack vare höga energipriser, underinvesterat i sitt eget lands hälsa, utbildning, FoU, infrastruktur och diversifiering av ekonomin. Därtill har Ryssland en hög korruptionsnivå och drag av både extrem nationalism, historisk revisionism, xenofobi, krympande frihetsgrader och få genuina vänner och allierade. Tillväxtprognoserna för de närmaste tio åren, både från ryska källor och till exempel IMF, är minst sagt dystra. Den nuvarande politiska ledningens strategi förstärker en negativ relation till omvärlden – främst Väst – genom isolering, imports substitution och inåtvändhet.

Samtidigt är Ryssland inte helt isolerat från omvärlden och globalisering, ny teknologi och individers tillgång till kunskap påverkar staten. Även om dessa trender förtrycks nu, finns en risk alternativt möjlighet att det förr eller senare kokar över. När väl locket tas av, kan utvecklingen gå fort. Det finns en risk att Ryssland går miste om många av de positiva globala trenderna och allt mer blir en isolerad, frustrerad och omsprungna anomali på norra halvklotet. Detta måste inte bli Rysslands medellångsiktiga öde, men det krävs viktiga interna förändringar – i närtid – för att ändra riktningen på nuvarande negativa trender.

De ekonomiska trenderna vänds dessvärre inte på kort sikt, oberoende politisk ledning och även med en dramatisk omsvängning. Därtill har Rysslands långsiktiga konkurrensförmåga och konstruktiva roll i den globala ordningen inte gynnats av rysk aggression mot sina grannar eller försämrade relationer med sin viktigaste handelspartner: Europa. Den kinesisk-ryska relationen håller också

på att snabbt förändras, och det är inte till Rysslands fördel. Kontrasten kommer bli än mer slående 2025, och kanske ännu svårare för Moskva att acceptera. Redan i dag har Kina sex gånger större ekonomi än Ryssland och dubbelt så stora försvarssatsningar.

Dessa ryska trender är viktiga då Ryssland förfogar över en betydande krigsmakt (och framför allt betydande arsenaler av såväl taktiska som strategiska kärnvapen) och är en viktig energi- och råvaruexportör till både Europa och Kina, och kommer så förbli under lång tid. Och Ryssland sitter i FNs säkerhetsråd och har ett inflytande i exempelvis BRICS. Ett inåtvänt Ryssland, som ser fiender och hot till sin självuppfattade storhet bakom varje hörn, är ett land som kan försvara för globala och regionala lösningar och internationell legitimitet. Det finns en uppenbar risk att Ryssland, dessvärre, kommer att vara i en svårare situation 2025 än man var för tio år sedan, och detta kommer att vara ett problem för den globala ordningen.

4.5 USA – fortsatt tongivande men med betydande utmaningar

I ett 2025-perspektiv möter USA både möjligheter och begränsningar. En bred industriell bas, tillgång till råvaror, låga energipriser, världens mest avancerade teknologiska kluster och starkt kapitalinflöde ger goda förutsättningar för fortsatt ekonomisk tillväxt. Det finns emellertid utmaningar på sikt. Icke-investeringar i landets infrastruktur (vägar, järnvägar och hamnar) och skolor (i stora delar av landet) kommer att begränsa USA:s långsiktiga potential. Politisk "grid lock" har varit kännbar i flera år och också hämmat USA:s förmåga att agera i stora globala frågor. Det är osäkert om detta kommer att fortsätta eller bli värre de närmaste tio åren.

Amerikanska försvarssatsningar förblir tongivande och störst i världen 2025. Men den militära dominansen utmanas av allt fler och gårdagens överlägsenhet kommer inte vara lika global, särskilt inte när det gäller okonventionell säkerhet såsom cyber, bio/genvapen, rymd, artificiell intelligens och robotik. Även på de konventionella områdena kommer gapet till Kina, och på sikt Indien, att krympa. Detta kommer med all sannolikhet att kännas tydligt 2025, och särskilt i Asien.

USA:s framtida säkerhetspolitiska förmåga hänger intimt samman med dess ekonomiska utveckling. Budgetunderskottet har under de senaste åren förbättrats men är fortfarande högt i internationell jämförelse, finanskrisen tar fortfarande på statsfinanserna och statsskulden är numera över 100 % av BNP (den högsta nivån sedan 1945) och förväntas ligga kvar där under det kommande decenniet. Symptomatiskt för den allt djupare globala interdependensen ägs den amerikanska statsskulden till en tredjedel av utländska aktörer, framför allt Kina och Japan.

USA är sannolikt det land av de här ovan nämnda som kommer att kunna utnyttja ny teknologi, individens frihet och kreativitet bäst. Trots ovanstående ekonomiska utmaningar har USA en hälsosam demografisk utveckling, en öppenhet till teknologi och en aura av innovations- och företagärvänlighet. Billig och riklig amerikansk skifferolja och -gas är en bonus och främjar konkurrenskraften. Inte minst viktigt är att amerikansk utbildning och FoU kommer fortsätta att leverera tillväxt och nya lösningar i flera decennier framåt. Men även listan över världens toppuniversitet, som i dag är oerhört amerikansk, kommer successivt att bli mer globalt diversifierad.

Tillsammans med energi och kreativitet, och synen på teknologi, och trots vissa svåra ekonomiska och politiska frågor, talar mycket för att USA i absoluta termer kommer att vara ett rikare, starkare och mer framgångsrikt land 2025 än det är i dag.

Men det kommer att bli svårt för USA och dess politiker att acceptera att man inte längre är världens största ekonomi och inte kan dominera internationella institutioner, finans- och handelsflöden samt innovation på samma sätt som man kunnat i hundra år. USA kommer sannolikt vara helt centralt i många decennier – tillsammans med Kina. Men den globala tyngdpunktsförskjutningen är ett slag mot USAs och Västs ställning, och dominansen kommer inte att vara densamma 2025.

5. Strategiska konsekvenser för Europa och Sverige

Dagens Europa är i många avseenden en framgångssaga: fritt, fredligt, stabilt och integrerat. Inte minst genom EU-samarbetet är Europa unikt i världen. Men Europa och Sverige befinner sig inte i ett vakuum; vi påverkas i mycket stor utsträckning av globala trender och förändringar, och en del av dessa är alltmer utmanande för oss. Europa är kraftigt handelsberoende och utsätts i ökande grad för konkurrens från omvärlden då andra regioner gör betydande investeringar på strategiskt viktiga framtidsområden. Behovet av europeisk samordning och samarbete för vår egen konkurrenskraft liksom för vår röst i världen avseende värden och globala frågor, kommer sannolikt att bli allt viktigare.

Europas styrkor ligger i frågor såsom integration, handel, miljö, klimat, kreativitet, standarder, och gränsöverskridande samarbeten och utbyten, snarare än i hård säkerhet med traditionella maktmedel. Mycket pekar på att Europa kommer att fortsätta vara en positiv utvecklingskraft i och för världen, men för dem som spelar på traditionella maktpolitiska strängar, kommer Europa att uppfattas som splittrat, mjukt och svagt.

För Europa och Sverige är globala institutioner och normer fortsatt synnerligen viktiga. Nästan alla av dagens trender och utmaningar kräver globala lösningar. Frågan är hur vi värnar om dagens globala institutioner samtidigt som vi vill reformera och modernisera dem? Hur främjar vi intern europeisk stabilitet och sysselsättning samtidigt som vi konkurrerar på globala villkor och marknader? Hur ska vi försvara grundläggande värden samtidigt som vi välkomnar att fler har en röst i dagens värld, även om de tycker annorlunda?

5.1 Europa som aktör i en globaliserad värld

5.1.1. De europeiska förutsättningarna utmanas

Den makroekonomiska förskjutningen i riktning mot Asien fortsätter i högt tempo, vilket ger Europa och EU en relativt sett svagare position i världsekonomin. Europa står för en mindre andel av BNP och handel än för bara några år sedan; vi förväntar oss att denna process fortsätter under det kommande decenniet. Hur brant denna relativa nedgång blir, beror inte bara på omvärlden utan också på europeisk sammanhållning och initiativ- och beslutskraft, i synnerhet avseende reformer för ökad konkurrenskraft. Europeiska samarbeten kring utbildning, FoU och innovation blir sannolikt än viktigare framöver.

Men Europas innovationskraft och konkurrenskraft utmanas parallellt av att investeringarna i Europa minskar i både absoluta och relativa termer. En lång rad konsekvenser följer av detta, från påverkan på sysselsättning till inflytande

i internationella fora. Europa konkurrerar i många avseenden med USA, och tillväxtgapet till USA:s fördel får antas bestå under det kommande decenniet, vilket sätter den europeiska ekonomin under ytterligare tryck.

Teknologiutvecklingen är gynnsam för konsoliderade industriländer i det korta perspektivet. Nya teknologier blir dock relativt snabbt globalt tillgängliga, vilket skapar möjligheter för utvecklingsländer (nya globala aktörer) att förhållandevis snabbt komma i kapp. I ett 2025-perspektiv är teknologiutvecklingen i första hand att betrakta som en global utjämningsfaktor snarare än en konkurrensfördel för länder inom OECD-området.

Automatiseringens inverkan på sysselsättningen är både en möjlighet och en global utmaning; omställningshastigheten är så snabb att det är svårt att med politiska medel parera utvecklingen. Länder med relativt sett små socioekonomiska skillnader och välutbildad befolkning torde vara mest adaptiva, vilket inbegriper ett stort antal europeiska länder. Samtidigt är flexibilitet på arbetsmarknaden en variabel som ofta gynnar andra delar av världen. Omskolning och vidareutbildning är nyckeln till framgång – men det är inte alltid ett utbrett element i europeiska samhällen och tar tid, vilket innebär att arbetslöshetsnivåerna kan förbli höga och välfärdssystemen påverkas. Sysselsättningsproblematiken återfinns således på två olika håll – dels bland unga som försöker ta sig in på arbetsmarknaden, dels bland industriarbetare vars arbeten omlokaliseras till andra delar av världen alternativt ersätts av robotar och digital teknik. Samtidigt spelar kostnaden för både arbete, energi och andra råvaror in i bilden, något som exempelvis gynnar USA med relativt billig inhemsk energi.

Den sociala sammanhållningen utmanas av dessa ekonomiska och teknologiska förändringsprocesser, vilket relateras till framväxten av missnöjes- och extrempartier – folklig oro ökar, globaliseringen skapar nya vinnare och förlorare och samhällskittet tunnas ut. Med det sagt är inkomstskillnaderna mindre i Europa än i andra delar av världen, och på EU-nivå finns utvecklade instrument – exempelvis strukturfonder och makroregionala strategier – som syftar just till ökad konvergens, minskade klyftor och långsiktig stabilitet. Till detta kommer även utbyggda välfärdssystem i varierande omfattning i de olika EU-medlemsstaterna.

Inom handelsområdet förväntar vi oss att EU:s dominerande ställning består. Kompositionen av handeln förändras dock, dels utifrån globala förändringsprocesser inte minst avseende digitalisering, dels därför att balansen mellan varu- och tjänstehandeln förändras. Europas andel av global varuhandel minskar, men andelen består sannolikt på tjänstesidan. Det är således i Europas intresse att tjänstehandeln liberaliseras ytterligare; om så sker, särskilt i kombination med att varuhandeln tjänstefieras ytterligare, kan Europas andel till och med öka i förhållande till dagens. Till bilden hör också förändringar i balansen mel-

lan intern EU-handel och handel med länder utanför unionen. EU:s andel av världshandeln har minskat mellan 2000 och 2013, från 38,3 % till 32,1 %. Nedgången återfinns huvudsakligen i den EU-interna handeln (från 25,4 % till 20,0 % av världshandeln) medan den externa handeln håller jämna steg med den globala handelns utveckling (från 12,9 % till 12,1 %). Av EU-ländernas totala handel blir den externa andelen allt viktigare (från 33,6 % 2000 till 37,6 % 2013); Europas omvärldsberoende ökar.

Vi ser samtidigt förändringar i formerna för internationell handel. Den elektroniska handeln ökar i omfattning och står för en allt högre andel av den totala konsumtionen av varor. Genom den digitala utvecklingen skapas nya företagsformer där *micromultinationals* blir allt vanligare – det vill säga digitalt baserade företag med få anställda, låga inträdesbarriärer och produktionskostnader och global marknadsambition.

När det gäller energiområdet befinner sig Europa som helhet i en utsatt position. Importberoendet, inte minst gentemot Ryssland, är omfattande; vi förväntar oss att denna situation minskar i omfattning, men i princip kvarstår. Kompositionen av importen kan förändras till följd av amerikansk gasexport – men också indirekt genom att ökad amerikansk produktion frigör utbud från andra leverantörer – men det grundläggande europeiska beroendet av Ryssland ligger fast till 2025. Det externa beroendet kan mildras mot slutet av det kommande decenniet som en följd av energieffektiviseringar och ytterligare satsningar på förnybar energi (om EU:s klimatstrategi implementeras). Det sistnämnda måste dock ses i ljuset av ökad europeisk kolimport (och därmed koldioxidutsläpp) under senare år, delvis relaterat till den tyska energiomställningen. Då många andra länder på sikt kommer att behöva intensifiera sina satsningar på hållbar utveckling kan Europas strategiska satsningar inom området möjliggöra för en framtida industri inom området där Europa kan exportera ytterligare grön teknologi (*clean technology*).

Europas demografiska förutsättningar är problematiska: den arbetande andelen av befolkningen måste försörja allt fler och Europa går mot att procentuellt ha en av världens äldsta befolkningar. Möjligen innebär det att man i Europa (i likhet med Japans pågående satsningar inom området) måste höja pensionsåldern och göra arbetsmarknaden mer flexibel. Under alla omständigheter ställer det nya krav på utformningen av de europeiska välfärdsstaterna och behovet av omskolning, kompetensutveckling och livslångt lärande understryks. Migrationen till Europa kan i detta ljus ses om en uppenbar tillgång. Migrationsströmmarna förväntas bestå på höga nivåer i ett 2025-perspektiv, framför allt med hänvisning till instabilitet och konflikter i Mellanöstern (se nästa avsnitt) men även mot bakgrund av klimatförändringarna, vilket ger utmaningar för många europeiska länder.

5.1.2 Säkerhetspolitiska beroenden och internationell ordning

Mot bakgrund av såväl ekonomiska beroendeförhållanden med Asien som säkerhetspolitiska transatlantiska band blir det avgörande för Europa hur relationen mellan Kina och USA utvecklas under det kommande decenniet. Det är den enskilt viktigaste geostrategiska relationen, också för Europa.

Likaså är den säkerhetspolitiska utvecklingen i Europas närområde fundamentalt. I Mellanöstern förefaller instabilitet och tillfälliga militära konflikter bestå i ett 2025-perspektiv. Dynamiken i Nordafrika är i vissa avseenden annorlunda, men områdena delar fundamentala utmaningar bland annat vad gäller samhällsbyggande, demokrati och syn på kvinnors deltagande i arbets- och samhällsliv. Storskalig migration till Europa består och säkerhetspolitiska hot av icke-konventionell karaktär såsom terrorism, vapen- och narkotikasmuggling samt trafficking ökar sannolikt så länge inte Sahelregionens stater förmår säkra sina egna gränser. I östra Europa syns tecken på att frusna konflikter kommer att (fortsätta) definiera den strategiska kontexten. Den ryska samhällsutvecklingen berör oss och ett instabilt och försvagat Ryssland – till följd av negativa inhemska trender, allt lägre energipriser och en alltmer negativ relation till väst – med allt tydligare andra värderingar än våra egna, definierar den europeiska säkerhetspolitiken under överskådlig framtid. Sammantaget framträder bilden av att Europa i mångt och mycket är mottagare av säkerhetspolitiska förutsättningar, i en tid då globala förändringsprocesser utmanar de europeiska samhällena i grunden.

Allt pekar på att USA:s omorientering mot Asien ligger fast och kommer att definiera den amerikanska politiken i ett 2025-perspektiv. Detta har konsekvenser för Europa – det amerikanska engagemanget för Europa minskar, även om Rysslands agerande håller kvar USA (och manar fram ett visst mått av EU-intern och transatlantisk samsyn), och utvecklingen i Mellanöstern innebär att USA:s närvaro består.

Utvecklingen understryker betydelsen av det transatlantiska frihandels- och investeringsavtalet (TTIP). TTIP utgör tillsammans med Nato-samarbetet den transatlantiska länken under det kommande decenniet. Om TTIP försenas avsevärt eller inte blir framgångsrikt så försvagas de transatlantiska relationerna. TTIP innebär samtidigt möjligheter för EU också bortom den ekonomiska potential som avtalet substansmässigt kan innehålla. Avtalet ger EU möjligheten att tillsammans med USA vara standardsättande på global nivå, och det kan innebära fördjupade ekonomiska relationer med andra länder om avtalet öppnas upp för nya medlemmar.

EU:s globala aktörskap utmanas av minskad ekonomisk vikt, fortsatt bristande militär uteffekt (i förhållande till försvarsanslag, på grund av dubblering och bristande samordning och anskaffning) och inte minst därför att tyngdpunktsförskjutningen innebär att europeiska värden och normer utmanas. Framväxande aktörer delar inte alltid EU och EU-ländernas vision av en institutiona-

liserad multilateral ordning – europeiska idéer har inte nödvändigtvis samma attraktionskraft som tidigare; Europas röst i internationella förhandlingar och organisationer minskar. Omvänt kan sägas att den maktdiffusion som nu pågår påkallar en omarbetning av den internationella ordningen. Europa och USA besitter fortfarande möjligheten att forma utfallet snarare än att längre fram konstatera faktum.

Utvecklingen hänger samman med att förväntningarna på EU som sammanhållen säkerhetspolitisk aktör har förändrats – medan utmaningen tidigare var att omvärldens förväntningar (delvis EU-genererade) översteg kapaciteten att agera som aktör, gäller nu och under en tid framöver paradoxalt nog det omvända: omvärlden räknar inte med EU som global aktör (handels- och biståndsområdena undantagna). Istället tenderar de säkerhetspolitiska relationerna i ökad utsträckning att bilateraliseras och blir därmed splittrande för EU – det gäller såväl Rysslands som Kinas sätt att närma sig EU och dess medlemsländer.

Samtidigt växer nya områden fram som kräver internationell säkerhetspolitisk samordning. Inom cybersäkerhet krävs koordinerade insatser för att säkerställa skydd av det internationella informationsflödet, för att skydda länder och institutioner från cyberattacker med risk för sabotage, stöld och förvrängning av data. Datadelning, gemensamma nät och digitala monetära transaktioner möjliggör innovationskraft och kunskapsutbyte men skapar också sårbarheter i systemet vilka behöver adresseras genom internationella samarbeten, regelverk och standarder på global nivå. I avsaknad av dessa drabbas de länder som har starkare inhemska reglering (USA och inom Europa) hårdare av bristande motsvarigheter i exempelvis Kina.

Likaså ökar behoven av samordning ur ett folkhälsoperspektiv när den ökade risken för pandemier som en följd av den ökade globaliseringen kräver internationella förberedelser och samarbeten som kan bidra till motståndskraft och effektiv isolering samt distribution av bistånd på den globala arenan.

5.1.3 Europeisk integration: Dynamik, sammanhållning och öppna frågor

Såväl trendutvecklingen som den säkerhetspolitiska dynamiken i omvärlden ger nya förutsättningar för Europa det kommande decenniet. Utvecklingen påverkar förutsättningarna för den europeiska integrationsprocessen i allmänhet och EU-samarbetet i synnerhet.

Tyngdpunktsförskjutningarna accentuerar europeisk konkurrens. Ekonomisk konkurrens avseende exempelvis handel, investeringar och innovation återfinns i förhållandet mellan EU-länderna och Kina respektive Japan, och även i det transatlantiska perspektivet. Därtill kommer den inbördes konkurrensen mellan EU-länderna – i många fall är den väl så relevant som den externa konkurrensen. På ett mer abstrakt plan föreligger också värderingsmässig kon-

kurrens – dels mellan europeiska värderingar i förhållande till andra typer av system, dels inom Europa vad gäller den europeiska integrationsprocessen – EU blir enligt många inåtvänt, innehåller geografiska och ideologiska spänningar och har problem med såväl *input*- som *output*-legitimitet. Konkurrensförhållandena utmanar den europeiska sammanhållningen i ett 2025-perspektiv, accentuerat av obalansen i tempo – medan de strukturella förskjutningarna nu går förhållandevis fort är den politiska reaktionstiden – såväl på europeisk som på nationell nivå – betydligt längre.

Differentiering inom EU är ett faktum och allt talar för att denna fortsätter att utvecklas. Eurozonen kan komma att fördjupa samarbeten inom ramen för existerande strukturer; däremot förefaller långtgående nya arrangemang och framför allt fördragsändringar osannolika inom den kommande femårsperioden; sannolikt gäller detta även för andra halvan av det kommande decenniet. Ökad differentiering kan bli nödvändigt för att hantera det faktum att trenderna slår olika mot olika medlemsländer.

Trendutvecklingen pekar på samhälleliga utmaningar och behovet av nya former för inflytande, ansvarsutkrävande och politikutövande, vilket föranleder frågor om de europeiska strukturerna är tillräckligt anpassningsbara för att hantera snabba förändringar och om den europeiska integrationens grundidé behöver förnyas. Det föreligger en obalans mellan kompetensfördelning och förväntningar. Medan kompetens vad gäller exempelvis strukturreformer och finanspolitik återfinns på nationell nivå (vilket förklarar de stora nationella skillnaderna i dessa avseenden) riktas allmänhetens förväntningar inte sällan mot EU-nivån, med implikationen att EU förefaller ineffektivt när det gäller att hantera kriser och strukturella förändringar.

Storbritanniens vägval avseende sitt förhållande till EU blir avgörande på ett antal sätt. Den mellanstatliga balansen och dynamiken i unionen skulle i grunden förändras om Storbritannien lämnar EU. Därtill kommer betydelsen för olika sakfrågor. I vårt perspektiv, och inte minst för Sveriges del, blir frågan om förändrad dynamik på frihandelsområdet central.

5.2 Sverige: I europeiseringens och globaliseringens centrum?

Många av trendimplikationerna ovan gäller för Sverige på samma sätt som för många andra länder inom ramen för det europeiska samarbetet. Samtidigt finns en rad implikationer som gäller specifikt för Sverige.

Den europeiska integrationens dynamik förändras. Antaganden om differentierad integration och fördjupat samarbete i eurozonen kommer att göra det svårare för Sverige att få genomslag för idéer i en EU-kontext. Risken är uppenbar att Sveriges relativa inflytande och roll i EU-samarbetet krymper framöver.

Det ligger i Sveriges långsiktiga intresse att EU utvecklas till en stark, sammanhållen aktör i bred säkerhetspolitisk bemärkelse, inte minst med tanke på de bestående osäkerheterna i Europas närområde. Som högt profilerad biståndsgivare och förkämpe för multilateralism och internationellt samarbete, inte minst inom FN-systemet, har Sverige på just det här området goda möjligheter att påverka utvecklingen av EU:s globala aktörskap.

När det gäller energieffektivitet liksom utsläpp kan vi utnyttja exemplets makt och visa vägen. Samtidigt måste vi vara medvetna om att svensk politik inte alltid är representativ för EU, och att EU:s hållning inte alltid är representativ för det globala landskapet. Kinas och även Indiens ökade energianvändning kommer att leda till högre koldioxidutsläpp, i varje fall fram till 2025. Detta kan komma att påverka dessa länders politiska vilja i klimatförhandlingarna vad gäller att sänka utsläppen.

Med sin högteknologiska profil och förhållandevis starka konkurrenskraft bör Sverige kunna dra god nytta av den snabba teknologikutvecklingen. Vi satsar i europeisk jämförelse mycket på FoU och har en relativt god förmåga till strukturställning; förutsättningar finns för att inom vissa branscher/nischer vara globalt ledande. Sverige ligger, tillsammans med flera nordiska länder, i topp i europeisk jämförelse avseende sjukvård, företagande, innovation, kreativitet, frihetsgrad, avsaknaden av korruption, miljömedvetenhet och mottaglighet för ny teknologi. Den höga nivån inom IT-området ger Sverige en möjlighet att vara tongivande vad gäller cybersäkerhet och global reglering på IT-området. Sverige är samtidigt väl placerat för att attrahera europeiska och internationella forskare och flera av de svenska universiteten tillhör de främsta i världen.

Sverige har en låg befolkningstillväxt, vilket kompenseras genom omfattande invandring. Utmaningen ligger i dra nytta av dessa individers ambitioner, kompetens och nätverk och effektivt matcha arbetsmarkandens behov med hjälp av validering och omskolning.

Då Sverige har en relativt hög andel sysselsatta inom tillverkningsindustrin riskerar Sverige att mer än andra europeiska länder påverkas av den ökade automatiseringen, som innebär att en högre andel jobb än i andra länder kan ersättas av maskiner och artificiell intelligens. Vidareutbildning, omskolning och livslångt lärande kommer att bli allt viktigare framöver. Samtidigt innebär utvecklingsländernas ekonomiska tillväxt och den dramatiskt växande medelklassen nya möjligheter för svensk export, vilket är särskilt viktigt då den europeiska ekonomiska tillväxten bedöms förbli låg under de kommande åren. En tredjedel av Sveriges export består av varor och tjänster som härrör från energiintensiva branscher såsom skog, stål, kemi och gruvindustri. Tillgången på relativt billig energi ger den amerikanska industrin konkurrensfördelar, främst inom energiintensiva branscher, vilket blir en utmaning för Europa och Sverige i ett 2025-perspektiv.

5.3 Strategisk balansräkning

Europa påverkas i stor utsträckning av de globala trenderna. Ökande kommunikation, framväxten av nya marknader, krympande fattigdom och allmän välståndsökning är allt mycket positivt. Den fortsatta globaliseringen innebär samtidigt att det som sker på andra håll i världen får ett större genomslag i Europa än tidigare. Säkerhetspolitiska konflikter i Europas närområde, ekonomiska dispyter mellan globalt viktiga ekonomier och störningar i handel och investeringsflöden kommer i ökad utsträckning att påverka Europa.

Världens stora utmaningar – från klimat, miljö, havens hälsa, biologisk mångfald och kampen mot pandemier till flyktingströmmar, tillgång till livsmedel och vatten samt råvarukonkurrens – behöver hanteras utifrån ett globalt samarbetsperspektiv. Här kan och kommer Europa med all sannolikhet att fortsätta vara en stark och positiv kraft. Men utifrån ett strategiskt perspektiv är frågan om länder såsom Kina, Indien, Ryssland, Brasilien, Indonesien, Mexiko och Turkiet vill och kan engagera sig i de stora globala utmaningarna. Är de beredda att göra omprioriteringar och betala för globala lösningar?

Med andra ord, det kan bli svårt för Europa att driva frågor om de internationella institutionerna är för svaga och flera nyckelspelare inte vill göra lika mycket som Europa och kanske USA. Det ligger i Europas långsiktiga intresse att stärka och reformera existerande multilaterala institutioner och leda genom gott exempel och långsiktigt hållbara argument. Här finns en betydande utmaning: den internationella ordning vi har varit med och byggt upp, återspeglar allt mindre hela världen och dagens, och än mindre morgondagens, realiteter. Det blir allt tydligare att andra länder har annorlunda prioriteringar, standarder och värden när det gäller rättvisa, jämlikhet, bistånd, fred, miljö, integration och solidaritet.

Därtill kommer att de europeiska instrumenten för globalt inflytande är relativt få och hittills har instrumenten använts endast med försiktig hand. Det faktum att EU består av 28 självständiga stater, med olika och ibland konkurrerande intressen, gör att Europa på vissa politikområden inte blir en maktspelare av traditionellt mått, i varje fall inte inom det närmsta decenniet. Många aktörer runt om i världen har respekt för europeisk sammanhållning, men få uppfattar Europa som en enad eller stark internationell aktör på annat än det ekonomiska området.

Allt pekar på att morgondagens regionala och globala ordning kommer bli stökig och svår för Europa. Detta aktualiserar behovet och vikten av fördjupat globalt samarbete och vidareutveckling av den transatlantiska länken utifrån gemensamma värdegrunder. Det understryker också betydelsen av att den europeiska integrationsprocessen inte spårar ur; det djupa samarbetet och graden av integration mellan suveräna stater har varit en tillgång under de senaste årens kriser och är till syvende och sist redskapet för att säkra europeisk fred, stabilitet och välfärd.